

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-479/2016. számú ügyben**

Előadók: dr. Bácskai Krisztina
dr. Murányi Fanni

Az eljárás megindítása

A médiaértés-oktatás kérdésének jelentőségét mutatja, hogy az Európai Unió Bizottsága 2009-es, médiaműveltségről szóló ajánlásában szorgalmazta, hogy a médiaoktatás és a médiaműveltség válják az oktatási rendszer szerves részévé, és az egyes tagállamokon belül minél több lehetséges szereplő vegyen részt ebben a munkában.

A Hamisítás Elleni Nemzeti Tanács 2011-es kutatásában vizsgálta a magyar középiskolások internet-használati szokásait, majd ennek alapján felhívta a figyelmet annak tudatosítására, hogy az internet nem jogmentes tér, a vizsgálat főbb következtetései szerint az internet a középiskolások életének szerves része.

Az egész társadalom, de ezen belül különösen a gyermekek és a fiatalok számára az utóbbi másfél évtized az internetes kommunikáció elsődlegessé vált, a 15-20 éves korosztályt az információs társadalom „bennszülöttjeinek” is nevezik.

Álláspontom szerint az információ mennyisége, az információs csatornák elképesztő mérvű gyarapodása miatt még soha ekkora szükség nem volt arra, hogy a gyermekek, fiatalok olyan oktatásban részesüljenek, amely alkalmassá teszi őket a média világában való biztonságos eligazodásra.

A gyermekek ugyanis akkor érthetik meg az őket körülvevő világot, ha képesek értően, kritikusan megítélni és befogadni a hallott, látott információkat, ezt a célt szolgálja a médiaértés-oktatás.

A 2013-ban megjelent *Nemzeti Alaptanterv* (a továbbiakban: NAT) *újrarendezte a magyarországi médiaoktatás iskolán belüli helyét és rendszerét*. A NAT-ban már valamennyi korosztály számára megjelennek a médiaműveltségre vonatkozó ismeretek, azok külön nevesítve beépülnek a vizuális kultúra tantárgyba.

A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet alapján az iskolai tantervben szerepet kap a kritikai gondolkodás kialakítása, a médiában megjelenő erőszak, a jelenség értelmezése és hatásának tudatosítása, az online életforma hatása a személyiség fejlődésére és a társas kapcsolatokra, a tanulásra, a munkavégzésre, valamint a szabadidő eltöltésére. 2001-től pedig már választható közismereti érettségi vizsgatárgy is.

Oktatási szakértők szerint azonban problémát okoz, hogy a médiaoktatás és ismeret tekintetében meglehetősen nagy különbségek tapasztalhatóak a gyermekek tudása között attól függően, hogy milyenek a helyi, személyes és iskolai lehetőségeik.

Jelenleg emellett a médiaértés oktatás több műveltségi területhez is kapcsolódik, nem önálló tantárgyként szerepel, így többnyire nem szakirányú végzettséggel rendelkező tanárookra hárul a médiával kapcsolatos ismeretek átadása, hanem különféle más fősokkal rendelkező tanárookra.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (2) bekezdésének értelmében az ombudsman tevékenysége során – különösen hivatalból indított vizsgálatok lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít többek között a gyermekek jogainak védelmére.

Mivel a tantárgy oktatásával kapcsolatos több éves gyakorlat áll az oktatási rendszer mögött, tehát a működés tapasztalatai már rendelkezésre állnak, e tapasztalatok megismerése érdekében az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján *hivatalból, a hazai médiaértés-oktatás gyakorlati érvényesülését feltérképező átfogó vizsgálatot indítottam*.

Vizsgálatom eredményes lefolytatása érdekében, az Ajbt. 21. § (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdése alapján részletes tájékoztatást kértem az emberi erőforrások miniszterétől, a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ elnökétől, az Oktatási Hivatal elnökétől, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnökétől, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet főigazgatójától, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság elnökétől, az UNICEF Magyar Bizottság Alapítvány ügyvezető igazgatójától, a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány elnökétől, a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület elnökétől.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos alapelvek

- a művelődéshez való jog *„Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”* [Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdés];
- a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: *„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi és szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”* [Alaptörvény XXVI. cikk (1) bekezdés].

Az alkalmazott jogszabályok

- A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Egyezmény);
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban: Nkt.);
- A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (a továbbiakban: Nft.);
- A médiaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Mtv.);
- A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. Rendelet (a továbbiakban: NAT);
- A felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről szóló 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet;
- A tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről szóló 283/2012. (X. 4.) Korm. rendelet;
- A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet;
- A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet;
- Az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet.

A megállapított tényállás

1. Az átfogó vizsgálat módszere, a megkeresések tartalma

A hivatalból indított átfogó jellegű vizsgálat során a megkeresett állami szervek vezetőitől, a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) elnökétől, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) elnökétől, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) főigazgatójától, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) elnökétől, az Oktatási Hivatal (OH) elnökétől médiaértés-oktatás hazai helyzetével kapcsolatos érdemi álláspontjunktól, tapasztalataiktól, illetve javaslataiktól. Kiemelten fontosnak tartottam ugyanezen kérdésekben megkeresni a területet jól ismerő civil-szakmai szervezetek vezetőit, így az UNICEF Magyar Bizottság Alapítvány ügyvezető igazgatóját, a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány elnökét, valamint a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület elnökét.

A vizsgálat módszere szerint valamennyi felsorolt intézmény, hivatal, illetve civil szervezet vezetőjének ugyanazon átfogó jellegű kérdéseket tettem fel:

- 1) Rendelkezik-e tapasztalatokkal a tekintetben, hogy a médiaismeret, médiaműveltség oktatása hogyan, milyen időkeretek között valósul meg a köznevelési intézmények gyakorlatában?
- 2) Tapasztalataik szerint milyen hazai jó gyakorlatok léteznek a médiaismerettel, médiaműveltséggel kapcsolatos kompetenciák átadására, a gyermekek médiatudatosságának elősegítése érdekében? Melyek a médiaismeret, médiaműveltség területén megmutatkozó hiányosságok legfőbb következményei a gyermekekre nézve?
- 3) Van-e tudomásuk arról, hogy létezik-e az iskolai médiahasználattal kapcsolatos – esetlegesen egységes – szabályozás a köznevelési intézményekben?
- 4) Vannak-e adatai arról, hogy a gyermekek által látogatott közintézményekben alkalmaznak-e szűrőprogramokat, a gyermekek számára káros, illetve jogellenes tartalmak ellen?
- 5) Rendelkezésükre állnak-e adatok a tekintetben, hogy a médiaismerettel, médiaműveltséggel kapcsolatos ismereteket milyen kompetenciával, képzettséggel rendelkező tanárok oktatják a köznevelési intézményekben?
- 6) Ismereteik szerint léteznek-e a médiaértés-oktatás hatékonyságát mérő folyamatok ma Magyarországon, ha igen, ezekből milyen konzekvenciák vonhatók le?

2. A vizsgálat során külön is megkerestem a köznevelés területéért felelős emberi erőforrások miniszterét, akitől pedig az alábbi kérdésekkel kapcsolatos álláspontját is kikértem:

- 1) Álláspontja szerint elegendő, média szakos tanár áll-e rendelkezésre a médiaműveltséggel kapcsolatos ismeretek átadására jelenleg? Amennyiben nem, akkor milyen intézkedéseket terveznek ezen a területen?
- 2) Mi a szakmai álláspontja a szűrőprogramok kötelező alkalmazásának előírásával kapcsolatban?
- 3) Milyen lehetőségeket, megoldást lát arra, hogy a jelenleginél nagyobb időtartamban, illetve hatékonyabban készítsék fel a tanulókat a felelős média-, illetve internethasználatra, a gyermekek/diákok médiaműveltségének, a biztonságos internethasználattal kapcsolatos ismeretek teljesebb körű átadására a köznevelési intézményekben, úgy, hogy az ne jelentsen a tanulókra nézve kötelező óraszám növekedést? Milyen lehetőségeket lát a témakörrel kapcsolatos ismeretek nem formális oktatás keretében történő átadásában?
- 4) Milyen hatékony eszközök állnak rendelkezésre, illetve álláspontja szerint milyen eszközökre lenne még szükség, hogy a gyermekeket/diákokat megvédjük a káros/jogellenes tartalmakkal szemben az oktatási intézményekben illetve azon kívül? Szükségesnek tartja-e intézkedések, jogalkotói lépések megtételét a gyermekek hatékonyabb védelme érdekében?
- 5) A médiaértés-oktatás hatékonyságát mérő kutatásokból, a tanulók valós, tényleges médiaműveltségét mérő reprezentatív felmérésekből, milyen konzekvenciák vonhatók le?

2. A megkeresett szervek válaszainak ismertetése

2.1 A köznevelésért felelős államtitkár arról tájékoztatott, hogy korábban *jelentős* számú médiatanár képzése kezdődött, amely kifejezetten a Mozgóképkultúra és médiaismeret tantárgy számára képezte a tanárokat, mára már ezek az ismeretek *többnyire integrált formában vannak jelen az egyes tantárgyakban*. A média világának változásai nyomán már megoszlanak a vélemények arról, hogy a művészetek vagy a társadalomtudományok keretein belül kellene-e tanítani a tárgyat.

A pedagógusok több akkreditált pedagógus továbbképzési programból választhatnak, amelyek keretében nem csak médiaismeret szakkal rendelkezők kaphatnak képzést. Ez azért is fontos, mert a média által közvetített tartalmak ma már több tantárgy, több műveltségterület oktatásában is eredményesen alkalmazhatók.

Az államtitkár kiemelte, hogy az *iskolai média- és internethasználattal kapcsolatban* nincs egységes szabályozás a nevelési-oktatási intézményekben, de ahol van, ott jellemzően a helyi tantervben, valamint az iskola szervezeti és működési szabályzatában rögzítik ezeket. A szabályozás kérdését az is nehezíti, hogy a diákok többsége már rendelkezik okostelefonnal, tablettel, ezen eszközök tanítási idő alatti működtetésére, használatára vonatkozóan szintén az *iskolai szintű szabályozás* az elfogadott. A szaktárca érzekelte az *informatikai eszközök használatával járó kockázatokat* és arra reagálva módosította a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvényt.

Az Nkt. 2014. szeptember 1-jétől hatályos 9. § (11) bekezdése szerint a köznevelési intézmény köteles a gyermekek, tanulók számára hozzáférhető, internet-hozzáféréssel rendelkező számítógépeket a gyermekek, tanulók védelmét lehetővé tevő, könnyen telepíthető és használható, magyar nyelvű szoftverrel ellátni a gyermekek és tanulók harmonikus lelki, testi és értelmi fejlődése védelmének érdekében.

Az államtitkár álláspontja szerint a KLIK 198 tankerülete fenntartásában álló intézményben végzett felmérés adatai is azt igazolják, hogy *a nevelési-oktatási intézmények a vonatkozó törvényi előírásnak megfelelően, felelősséggel látják el ezt a feladatot és az intézmények rendelkeznek a jogellenes tartalmak elleni szűrőprogramokkal*. Mindazokon az informatikai eszközökön alkalmazzák e programokat, amelyeket a tanulók az intézményben használhatnak. Az önálló tanórai keret növelése ugyanakkor *az államtitkár álláspontja szerint semmiképpen sem lehet célravezető*, hiszen szinte minden műveltségterület tanításában, a tudástartalmak átadásában integrált módon jelen van a média és az internethasználat. A digitális környezet térhódítása miatt *a pedagógusok most még nehéz helyzetben vannak*, mert a legtöbb pedagógus képzésében még nem jelent meg hangsúlyosan az, hogy hogyan kezeljék ezt a területet, hogyan tudják az oktatás során aktív és biztonságos módon alkalmazni a médiát. Az államtitkár utalt arra, hogy ezzel párhuzamosan pedig szükséges a diákokkal megérinteni, hogyan lehet tudatosan és felelősen is használni a média nyújtotta lehetőségeket.

Az államtitkár e körben *hazai jó gyakorlatként* számolt be az NMHH által életre hívott Bűvösvölgy Médiertés-oktató Központra, amelynek kifejezett feladata, hogy az ide látogató diákok számára megtanítsa, hogyan használják tudatosabban és biztonságosabban a médiát.

Az államtitkár jelezte ugyanakkor, hogy az állam által működtetett iskolarendszer, gyermekvédelmi, ifjúságvédelmi rendszer önmagában nem elegendő. Álláspontja szerint e kérdésben *kiemelkedő szerepe van a szülőknek*, ezért mindenképpen fontos a gyermekek lelki egészségének megvédése okán is a szoros együttműködés.

Tisztában vannak azonban azzal, hogy *a szülők lehetőségei sokszor korlátozottak*, nincs ráhatásuk a médiumokban megjelenő tartalmakra, annak működésére. Fontos lenne, hogy a média szocializációs hatásait felkészült szakemberek kutassák, megállapítsák, illetve szakmai álláspontjukat megismertessék a döntéshozókkal, akik ezen információk birtokában intézkedéseket kezdeményezhetnek.

2.2 Az OH elnöke válaszában arról tájékoztatott, hogy a Köznevelési információs rendszer (a továbbiakban: KIR) személyi nyilvántartásban *833 olyan pedagógus szerepel*, aki *önálló tantárgyként médiaismerettel, médiaműveltséggel kapcsolatos ismereteket* oktat. Az elnök mellékelte azt az adatazót, amely személytelenített formában tartalmazza a KIR személyi nyilvántartásba bejelentett, médiaismerettel, médiaműveltséggel kapcsolatos ismereteket oktató pedagógusok szakképzettségét.

A táblázat az érintett pedagógusok valamennyi szakképzettségét tartalmazza, az oktatott tantárgyak közül kizárólag a médiaismerettel, médiaműveltséggel kapcsolatos tantárgyak kerültek feltüntetésre.

2.3 A KLIK elnöke a vizsgálat sikere érdekében *átfogó felmérést készített az ország valamennyi tankerületét érintően*. Az elnök álláspontja szerint – amint azt az országos felmérés adatai is jelzik – az intézmények felelősségteljes gondolkodásának köszönhetően *rendelkeznek megfelelő szűrőprogramokkal, ilyenek ingyenesen is letölthetők a különböző elektronikus felületekről*. A felelőtlen módon használt informatikai felületek (és a tágabb értelemben használt média) legnagyobb veszélyének a *tanulók ellen irányuló agressziót* látja az elnök. Beszámolt arról, hogy az egymás elleni vitarendezési mód, kirekesztési eszköz lehet a közösségi felületekre feltöltött, negatív tartalmú bejegyzés, illetve fotó.

Az elnök arról is tájékoztatót, hogy a TÁMOP-63.1.14-12 2013 0001 számú pályázat „*A jövő tudatos médiafogyasztói - médiaműveltség és médiatudatosság elterjesztése*” című projekt kiemelt lehetőséget biztosít ennek a fontos területnek a fejlesztésére. Az NMHH néhány éve létrehozta Bűvösvölgy néven Magyarország első Médiaértés-oktató Központját, amelynek feladata, hogy megtanítsa, a gyerekeknek hogyan használják tudatosabban és biztonságosabban a médiát.

A Központ bejelentkezés alapján látogatható, elsősorban a 3-6., valamint 7-10. évfolyamos tanulókkal foglalkoznak. A KLIK és a Központ együttműködik egymással a fiatalok széleskörű nevelésének és oktatásának kérdésében.

A KLIK elnöke kifejtette, hogy *a jelenleginél nagyobb időtartamban kellene a tanulókat felkészíteni a felelős médiahasználatra*, azonban erre a megoldást – a tanulók további aránytalan terhelésének elkerülése érdekében – nem a kötelező tanórák számának növelésében, hanem abban látja, hogy *a tantárgyak legszélesebb körében megvalósuljon a témához illeszkedő oktatás*. A 16 óráig történő intézményben tartózkodás idejének hasznos eltöltése is megfelelő lehetőséget nyújt a médiaoktatásban rejlő lehetőségek kihasználására.

A KLIK elnöke által a fenntartásában lévő 198 intézményben végzett felmérés adatai szerint *az intézmények gyakorlatában a médiaértés-oktatás tantárgyi elnevezése és szervezése egyáltalán nem egységes*. Önálló tantárgyként legtöbb esetben vizuális kultúra, mozgókép- és médiaismeret címmel oktatják. Azonban a legtöbb iskolában *integráltan, az informatika, a magyar nyelv és irodalom, a rajz, az osztályfőnöki, az erkölcsstan órák keretében kerül megszervezésre*. Jelentős számmal nyilatkoztak úgy az iskolák, hogy többféle szakkör, klub áll a tanulók rendelkezésére, ahol szintén ezeket az ismereteket sajátíthatják el.

A médiaismeret, médiaműveltség oktatására szánt időkeret kapcsán megállapítható, hogy az iskolák túlnyomó többségében heti 1 órában valósul meg az oktatás, azonban sok intézményben 0,5 órát szánnak az oktatásra. A médiaismeretek oktatása felső tagozaton, jellemzően a 8. osztályban kezdődik meg, fokozatosan növekszik az erre szánt óramennyiség az évfolyamokban. Az órák kialakítása (szaktárgyi óra, különóra) még a tankerületeken belül is változó. A médiaismerettel, médiaműveltséggel kapcsolatos kompetenciák átadására, a gyermekek médiatudatosságának elősegítése érdekében elmondható, hogy az iskolák változatos, sokoldalú tevékenységi körrel próbálják a médiaismeret átadását elősegíteni.

Az iskolák gyakorlata nagyon sokrétű, de vannak olyan példák, amelyek általánosan jellemzőek.¹ Az *iskolai médiahasználattal kapcsolatos egységes szabályozás* jelenleg 25 intézményben van. Ahol előfordul ilyen szabályozás, ott a diákok az iskolai audiovizuális eszközöket csak tanári felügyelet mellett használhatják, a saját tulajdonú telefonjaikat ki kell kapcsolni órán. Előfordul, hogy egyes közösségi oldalakat letiltanak, wifi jelszót használnak, tiltják a telefonhasználatot és a tanulói gépeket programmal felügyelik.

Sok intézményben szabályozzák az okostelefonok használatát, a kollégiumokban előfordul korhatáros szűrés, jogdíjas tartalmak letöltésének tiltása. A fenti szabályokat a házirend szabályozza jellemzően.

¹ Intézménylátogatások, beszélgetés az internet- és mobilhasználat veszélyeiről, iskolaújság szerkesztése, iskolai rendezvények forgatása, filmklubok szervezése, meghívott vendégek előadásai, webes tartalmak szerkesztése, honlap készítés, reklámkészítés-, forgatás, fogyasztói szokások elemzése, filmek, reklámok kritikai elemzése, médiaetikai szabályok ismertetése, filmes műveltség fejlesztése.

2.4 Az OFI főigazgatója válaszához csatolt egy összegző dokumentumot arról, hogy miként jelenik meg a médiaértés, médiatudatosság az Emberi Erőforrások Minisztériuma által kiadott kerettantervekben, továbbá az OFI által 2013 őszén megrendezett „*Médiatudatosság az oktatásban*” című konferencián elhangzottakból készült tanulmánykötetet is.

A főigazgató tájékoztatása szerint az OFI-nak teljes körű ismeretei a tantervi szabályozás, a NAT, illetve a kerettantervek terén vannak. A médiatudatosságra való nevelés az iskolákban javarészt *alternatív módon* (az iskolák által választhatóan) vagy *integratív módon* (a hagyományos tantárgyakba, például a vizuális kultúra tárgyba beépítve) van jelen. Jelenleg a tantervi szabályozásban sokféle módon van jelen a médiaoktatás, a tantervek célrendszerében és általános követelményeiben hangsúlyosan megjelenik a médiaértés-oktatás. Az OFI szakmai tapasztalatai szerint ugyanakkor azonban *a tényleges iskolai gyakorlatban mindez nem igazán jelenik meg integráltan, hatékony formában.*

A „Mozgóképkultúra és médiaismeret” nevű tantárgy nem tudott teljes óraszámú és teljes értékű tantárggyá válni az elmúlt évtizedek során, de az elemei, integrált formában jelen vannak ma minden iskolában. Ez a tantárgy *az évek során egyre „leiróbb” jellegűvé vált a tényleges iskolai gyakorlatban*, de mindmáig őrzi az eredeteket megfogalmazott „ *kreatív médiapedagógiai*” jellegét, azt az igényt, hogy *tevékenységre épülő készségtárgy* legyen.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy ma már a komplex audiovizuális szolgáltatást nyújtó mobiltelefonok és számítógépek korábban kevésbé eszközigenyes ez a terület. Korábban azonban a médiatudatosságra való nevelés elsősorban azon iskolákban, valamint kollégiumokban volt hatékony, amelyek technikailag jobban fel voltak szerelve, így például a szakképzési támogatás révén a szakközépiskolákban.

A főigazgató szerint általánosságban elmondható, hogy az oktatás-nevelés ott volt igazán hatékony, ahol volt egy elhivatott tanár, illetve ott, ahol a diákok nemcsak elemezték a médiaszövegeket, hanem maguk is „termelték” őket. *A médiatudatosságra történő nevelés számára nagy lehetőséget kínál az egész napos iskola bevezetése.* A hagyományos délelőtti, „tantárgyi” sáv ugyanis nem igazán alkalmas a média roppant gazdag és változó világának megjelenítéséhez. *A délutáni – a beidegződések szerinti szabadabb, szakköri sáv – erre jóval alkalmasabbnak tűnik, bár egyelőre még kevés iskola él ezzel.* Hasonló módon a délutáni sáv időkeretében lehet módja a diákoknak arra, hogy iskolán kívüli kapcsolatok (helyi médiumok, civil szervezetek) révén szerezzenek ismereteket, illetve gyakorlati tudást ezen a téren.

A főigazgató kifejtette, hogy a médiatudatosságra való nevelés terén lényegében a köznevelési törvény, illetve a tantervek (NAT, kerettantervek) általános célrendszerei a meghatározóak, de *a tényleges iskolai gyakorlatban a helyi szabályozásoknak (helyi tanterv, házirend stb.) van döntő szerepük.* A pedagógusok szakképzettsége kapcsán a főigazgató tájékoztatott, hogy szükséges, illetve javasolt tanári kompetenciák részletes leírását az Oktatási Hivatal által működtetett *tanár-továbbképzési akkreditációs programok*, illetve a *felsőoktatási intézményekben működő médiatanári kurzusok programjai tartalmazzák*, ilyen továbbképzési programokat az utóbbi időben az OFI is készített és működtetett. Közvetlenül az ezredforduló után nagymértékű – több száz fő – médiatanári képzése kezdődött, amely kifejezetten a „Mozgóképkultúra és médiaismeret” tantárgy számára kívánt tanárokat képezni.

Utalt a válaszában ugyanakkor arra is, hogy amióta azonban nagyobb részben integrált formában van jelen ez a tárgy az iskolákban, a *kifejezetten szakos tanárok képzéséről és főleg azok alkalmazásáról keveset tudnak.* Az esetek többségében *rajz szakos kollégák* tanítják ezt a területet különböző szakirányú képzettségekkel. A „Mozgóképkultúra és médiatanterv” az első NAT idején a filmművészetet tartotta alapjának, ezért értelemszerűen ez a terület a művészetek műveltségi területhez került és kiemelt szerepet kaptak a rajztanárok. *A média világának változásai nyomán már megoszlanak a vélemények arról, hogy a művészetek, vagy a társadalomtudományok keretein belül kellene-e tanítani a tárgyat. A főigazgatónak nincs tudomása arról, hogy Magyarországon léteznének a médiaértés-oktatás hatékonyságával kapcsolatos felmérések.*

Számtalan kisebb-nagyobb felmérés, tudományos megközelítés történik ugyan ezen a téren, de mivel ezek nem tudnak integrálódni, egy egységes Nemzeti Médiastratégiai Terv mentén rendeződni, ezért nem érhetik el a kellő hatékonyságot. Az OFI főigazgatója a vizsgálatom eredményes lefolytatása érdekében közvetetten rendelkezésemre bocsátott számos, vizsgálatom témakörébe vágó tanulmányt, kutatást, szakmai konferencia anyagát.²

A főigazgató nagyon fontosnak és időszerűnek tartja a médiaértés-oktatás hazai helyzetét feltérképezni, mivel lehetőséget teremt a témában érintett és érdekelt személyek és intézmények közötti párbeszédre. Az OFI álláspontja, hogy a médiatudatosságra történő nevelés a demokrácia építésének és fenntartásának alapvető eszköze, amelyben indokolt a fokozott állami szerepvállalás. Mindez meglátásuk szerint abból vezethető le, hogy az államok szervezett oktatást, iskolarendszert és gyermekvédelmi intézményrendszert működtetnek, kifejezve ezáltal, hogy a gyermekek nevelésében és érdekeik védelmében részt vállalnak, a szocializáció felelősségét megosztják a szülőkkel.

Az OFI fontosnak tartja, hogy az állam által megbízott szervek, illetve testületek foglalkozzanak a tömegkommunikáció gyermekre gyakorolt hatásaival, mivel egyrészt a gyermekek, mint egyének, nem képesek saját jogaik érvényesítésére, másrészt, a szülők és a gyerekek érdekei nem feltétlenül esnek egybe. Bizonyos esetekben a szülők viselkedhetnek akár önkényesen vagy felelőtlenül, és többségük nem rendelkezik megfelelő szakismerettel ahhoz, hogy képes legyen megfelelően értékelni a média szocializációra gyakorolt hatását.

A tájékoztatás szerint a tömegkommunikáció különféle médiumai (televízió, internet) a családi neveléssel feltehetően egyenrangú, sőt, esetenként azt felülmúló jelentőségre tettek szert a *gyerekek szocializációjának folyamatában. E hatások vizsgálatára, ellenőrzésére a szülőknek csak korlátozott mértékben van módja, még kevésbé van lehetősége arra, hogy befolyást gyakoroljon a média működésére, akár a médiában elhangzottakra, akár az egyes médiumok műsorpolitikájára. Az államnak ezzel szemben ugyanakkor módja van arra, hogy a média szocializációs hatásainak vizsgálatára szakemberek segítségét vegye igénybe, akik összegzik a tudományos kutatások és vizsgálatok eredményeit, kutatásokat folytatnak, szakmai álláspontot alakítanak ki az egyes vitás kérdésekben.*

A főigazgató szerint *a digitális környezet térhódítása miatt roppant nehéz helyzetben vannak a ma oktató pedagógusok. Nekik ugyanis egy jövőbeli mediatizált társadalmi kommunikációra kell felkészíteniük diákjaikat, miközben ők még egy olyan kommunikációs térben szocializálódtak, amelyet még nem az audiovizuális médiumok – mobiltelefon, audiovizuális sajtó, internet – határoztak meg. Tapasztalataik alapján a helyzet elsősorban abból a szempontból ellentmondásos, hogy a jelenlegi normatív beidegződésünk szerint az iskola és a média „két külön világ”, amelyek eltérő és sok esetben egymásnak ellentmondó értékrenddel, normával és kommunikációs mintázattal rendelkeznek.*

A főigazgató álláspontja szerint az információs társadalom korában már nem igazán hatékony külön- külön vizsgálni az iskolarendszer és a média társadalmi szerepét és működési mechanizmusát. Sokkal célravezetőbb egységes rendszerben, komplex módon értelmezni a társadalmi kommunikáció változásait, és ezen belül a két terület szerepét és felelősségét. A komplex megközelítés ugyanis szemléletesen megmutatja a két – eddig látszólag elkülönülő, sok esetben szembenálló – terület szerves összetartozását. Rávilágít arra, hogy pedagógiailag nem igazán szerencsés a diákok fejében lévő egységes kultúrát elkülöníteni iskolai és nem iskolai tudásra. *Jóval hatékonyabban szervezhető az iskola és a média kommunikációs munkamegosztása, ha ismerjük közvetlen egymásra hatásukat, összefüggéseiket is.*

A főigazgató a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet alapján megküldte számomra a kerettantervekben szereplő, a médiaértés fejlesztésére szolgáló témakörök és óraszámok jegyzékét.³

² www.zgeneracio.hu; <http://televele.hu>; <http://digitalisnemzedek.hu/>;
<http://www.ofi.hu/kiadvany/mediatudatossag-az-oktatasban>

³ Lásd az 1. számú melléklet

2.5 Az NMHH elnöke arról tájékoztatott, hogy 2014 májusa óta üzemeltetik a Bűvösvölgy néven futó első magyar médiaértés-oktató központot. Tapasztalatokkal igen, reprezentatív kutatáson alapuló adatokkal azonban nem rendelkezik az NMHH abban a tekintetben, hogy a médiaismeret, médiaműveltség oktatása hogyan, milyen időkeretek között valósul meg a köznevelési intézmények gyakorlatában. Az NMHH tapasztalatai a Bűvösvölgybe érkező, a látogatást előkészítő, illetve kísérő pedagógusokkal való kapcsolattartáson, információcserén alapulnak. Ezek szerint az iskolai gyakorlat eltérést mutat a köznevelést szabályzó dokumentumokban foglaltaktól. A médiaismertre, médiaértésre, valamint a tudatos médiahasználatra vonatkozó műveltségtartalmak átadására szánt időkeret gyakran nem kerül felhasználásra az oktatásban. A médiaismerettel, illetve a médiaműveltséggel kapcsolatos kompetenciák átadását, a gyermekek médiatudatosságát elősegítő hazai jó gyakorlatok közül elsősorban a Bűvösvölgyben folyó munkáról rendelkezik az NMHH információval.

Ennek bemutatását részletesen tartalmazza az NMHH által üzemeltetett Bűvösvölgy portál (<http://buvosvolgy.hu>), amely az érdeklődő közönségnek általában, az érintett pedagógusoknak pedig külön is értékes és hasznos információkat kínál a programról, az azon való részvétel lehetőségéről. Az NMHH a saját médiaértés programján túl is fontosnak tart minden olyan kezdeményezést, amelynek célja a média területén a tudatos fogyasztói döntéshozatal kultúrájának fejlesztése. *A gyermekek által látogatott közintézményekben alkalmazott szűrőprogramokról friss adatok nem állnak az NMHH rendelkezésére.*

Az NMHH figyelemmel a médiaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 134. § (9) bekezdésére, kiemelten fontosnak tartja a hírközlés és a média területén a tudatos fogyasztói döntéshozatal kultúrájának fejlesztését, így különösen a kapcsolódó tudományos-oktatási programok támogatását, a tájékozottság növelését. E körben az NMHH tervezi egy éves rendszerességgel lebonyolított nagymintás (reprezentatív gyermekmintával megvalósított), kvalitatív és kvantitatív kutatás indítását, amely egy évente bemutatható, hiánypótló médiaértés jelentés lehetőségét is magában hordozza. Terveik között szerepel továbbá a hazai médiaoktatás ügyét előmozdítandó és a Bűvösvölgy jó gyakorlatát, annak hatékonyságát is támogató médiaértés kompetenciamérési rendszer kidolgozása, működtetése, együttműködve a magyar közoktatás, társadalmi élet érintett szereplőivel.

2.6 A NAIH elnöke tájékoztatott, hogy a közfeladatának ellátása körében kiemelt figyelmet fordít a kiskorúak tudatos internethasználatra való figyelemfelhívására, valamint ennek kapcsán az adatvédelmi ismeretek bővítésére. Ennek szellemiségében a NAIH 2013-ban indította el hosszú távú tudatosító kampányát, amelynek első állomása a 2013 szeptemberében megjelent „Kulcs a net világhoz” című, oktatási segédanyagként használható tanulmánykötet.⁴ A kiadványban szó esik az online világ és az okos eszközök, valamint közösségi felületek használatának veszélyeiről, megtörtént esetekről, de tippet is találhatóak benne ahhoz, hogy hogyan védekezhetnek a gyermekek, fiatalok a veszélyekkel szemben.

2014 tavaszán indította el a NAIH médiakampányát, amelynek kampányarca Vastag Tamás előadóművész, aki elkészítette az „Egy biztos hely” című videoklipjét.⁵ Szintén az ő közreműködésével 2014 őszén elkészült egy társadalmi célú reklámkampány,⁶ amely a klip és a dal egyes elemeit jeleníti meg. A reklám 2014 decemberétől hallható volt a közszolgálati televízióba és a rádióban is. A kampány tovább folytatódik különböző médiafelületeken.

⁴ <http://naih.hu/adatvedelemr-l-fiataloknak--kulcs-a-net-vilagahoz--projekt.html>

A Hatóság a „Kulcs a net világhoz” elnevezésű kiadványa tartalmaz külföldi példákat, jó gyakorlatokat is, melyek között bemutatásra került a portugál Dadus projekt, az ír „Priváté I, Public Eye”, a skótok „Tisztelj engem” programja, Norvégia „You decide” kampánya, Új-Zéland gyermekjogi projektje, és egy kanadai képregény is, mely bemutatja, hogy mi történhet akkor, ha a gyerekek az adatvédelmi beállítások használata nélkül osztanak meg adatokat mindennapi életükről.

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=gc8s581LJws>

⁶ <http://naih.hu/files/NAIH—TCR-video.mp4>

2015 januárjától a NAIH oktatási tevékenységet is végez a fiatalok, szülei és pedagógusaik jogtudatosítása érdekében, szakemberei az oktatási intézményektől érkezett megkeresések alapján végzik eseti jelleggel e feladatot. A NAIH aktívan részt vesz a *Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács Gyermekvédelmi Csoportjának* (a továbbiakban: Tanács) tevékenységében, ahol a digitális tudatosság fejlesztése is cél. A fókuszcsoporthoz a gyermekek képezik, egészen kiskortól kezdve, de rajtuk keresztül a felnőttek is, hiszen a szülőknek és pedagógusoknak is számos ismeretterjesztő anyag készül a Tanács tagjai részéről. A Tanács keretein belül működik az Oktatási Alcsoport, ahol a csoporttagok a Magyarországon megvalósuló oktatási tevékenységeket gyűjtik egybe. Az elsődleges cél az információ- és tapasztalatcsere, olyan szervek vesznek részt a Tanács munkájában, akik a témák oktatása terén élen járnak.⁷ Az Európai Unió Bizottsága 2014 júliusában fogadta el a lengyel adatvédelmi hatóság (GIODO) által koordinált, és a Hatóság, a Brüsszeli Vrije Egyetem egyik kutatócsoportja (VUB) valamint a szlovén adatvédelmi biztos (IP) partnerségével megvalósuló „ARCADES”⁸ elnevezésű projektpályázatot. A projekt fő célkitűzése az Európai Unió tagállamaiban az adatvédelem oktatásba való bevezetése. A projekt átfogó célja az adatvédelmi, adatbiztonsági ismeretek növelése és a tudatosabb eszközhasználatra történő figyelemfelhívás. Ennek első állomása a diákokat oktató pedagógusok képzése, majd a diákok igényeihez legjobban illeszkedő oktatási anyag előállítása, amelyre egy verseny keretében a diákok bevonásával kerül sor. A projekt során két munkaanyag is készül. Az egyik a pedagógusoknak szervezendő kétnapos szeminárium tananyaga, a másik a projekt eredményeit összefoglaló publikáció, amelyet a NAIH várhatóan az Európai Unió valamennyi tagállamának adatvédelmi, illetve minisztériumi intézményéhez el fog juttatni.⁹ Az ARCADES projekten túl a Hatóság részt vesz az adatvédelmi biztosok nemzetközi konferenciája keretében létrehozott „*Digital Education for All*” munkacsoportban is, amelyet a francia adatvédelmi biztos irodája (CNIL) koordinál. A munkacsoport munkája 2014 tavaszán indult, célja a résztvevő államok digitális oktatás terén elért eredményeinek, kezdeményezéseinek és projektjeinek összegyűjtése, ismertetése. A munkacsoport 2014 októberében fogadta el a 2014-2015-ös évek cselekvési tervét, amelyben kiemelt figyelmet fordítanak az egységes online felület kialakítására. Ezen az Európai Unió által támogatott felületen lesz lehetőség az anyagok, információk azonnali megosztására, a hatékonyabb kommunikációra és tapasztalatcserére. A NAIH munkatársai az általuk az általános- és középiskolákban tartott előadások során azt tapasztalták, hogy a gyermekek nincsenek tisztában a közösségi média használatának veszélyeivel. Szinte kivétel nélkül mindenki rendelkezik profillal a legnagyobb közösségi portálon, de nem mindenki ismeri az adatvédelmi beállításokat. Többen beszámoltak arról is, hogy nem tudják, hogy kihez fordulhatnak segítségért akkor, ha „bekövetkezik a baj”, ha zaklatják, vagy az osztály „kipécézi magának”, és így a közösség is kiközösíti. Szégyellik is bevallani ezeket az eseteket, így nagy a látencia. Mindezek miatt is a NAIH elkötelezett a fiatalok internetes oktatása terén. Az elmúlt évek során elenyésző mennyiségű olyan beadvány érkezett, amelyekben a panaszosok azt kifogásolták, hogy a Facebook közösségi portálon visszaéltek személyes adataikkal, képmásukat hozzájárulásuk nélkül hozták nyilvánosságra, vagy teljes személyiségüket ellopva hoztak létre álprofilokat. Ezekben az esetekben a NAIH a sértő képek törlésében tud az érintettnek segítséget nyújtani, az elkövetők kilétét a rendőrség nyomozati jogköre keretében jogosult felderíteni.

2.7 A Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület (NGYSZ) elnöke beszámolt arról, hogy sok szálon kapcsolódnak a hazai médiaértés-oktatáshoz, tevékenységük és projektjeik igyekeznek lehetőséget adni annak magasabb színvonalú műveléséhez.

⁷ Például: Telekom - Okosdigitális Program, Hewlett Packard, Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat, Országos Rendőr-főkapitányság, Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, Miniszterelnökség, NMHH.

⁸ Introducing dAta pRotection AnD privacy issuEs at schoolS in the European Union

⁹ <http://arcades-project.eu/link>

Az NGYSZ vezetésével 2009 óta működik hazánkban a *Safer Internet Program* (továbbiakban: SIP). Ennek célja, hogy minél szélesebb körben mutassa be az internet határtalan lehetőségeit, illetve a felhasználókra leselkedő veszélyek elkerülésének hatékony és egyszerű eszközeit. A hazai Safer Internet konzorciumot az NGYSZ vezeti, ennek megfelelően aktív oktató, tudatosító munkát végez. A konzorciumnak része a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány, mely egy ún. *helpline szolgáltatást* végez (segélyvonal és online tanácsadás), illetve a Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató (NISZ) Zrt., amely ún. *hotline szolgáltatást nyújt*, azaz üzemelteti az illegális és jogsértő tartalmak bejelentésére szolgáló biztonságosinternet.hu portált). Az NGYSZ tudosságnövelő központként kidolgozott egy *oktatási tananyagot, melyet különböző korosztályok és témakörök szerint specializált*.¹⁰ Az oktatási anyag átfogó volta lehetővé teszi, hogy a lehető legszélesebb közönséget tudja elérni az egyesület. A 2010 októberében megindult *oktatások* folyamatosak, kb. 50 oktató révén az ország szinte minden területére eljutott az NGYSZ, sőt, határon túl is tartott felvilágosító előadásokat. Az előadások elsősorban a fiatalokat célozzák, azonban rendszeresen tartanak oktatásokat szülőknek, tanároknak, rendőröknek és szociális munkásoknak. Az elmúlt négy év során összesen 2683 alkalommal tartott előadások révén mintegy 60.000 diákot és több, mint 7000 felnőttet ért el a szervezet. Az oktatási alkalmakon kívül minden lehetőséget megragad az NGYSZ, hogy a biztonságos internetezés fontosságára felhívja a figyelmet, ehhez felhasználja a média eszközeit és számos rendezvényt is szervez ennek érdekében.

Az elnök kiemelte, hogy az NGYSZ 1998 óta szervezi meg „*A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*” című háromnapos nemzetközi médiakonferenciát, az NMHH támogatásával és közreműködésével, a rendezvényen átlagosan 70-80 szakember (kutató, tanár, médiaszakember, pszichológus) tart előadást. A plenáris előadások mellett 3 szekció működik, egyre több előadással, a médiaértésről és médiaoktatásról szóló kerekasztal-beszélgetéssel, a konferencia hallgatóságában nagyon sok az egyetemista és a pedagógus. Ugyancsak sok egyetemista és pedagógus használja segédanyagként, kézikönyvként a médiakonferenciákról megjelent tanulmánykötetet, melyet az előadások anyagaiból állít össze az NGYSZ minden konferencia után és megküldi könyvtáraknak, oktatási intézményeknek.

Kétévente kerül megrendezésre „*Az internet hatása a gyermekekre és fiatalokra*” című egész napos konferencia, melyen különböző szempontok szerint vizsgálják meg a témát. Az NGYSZ továbbá minden évben megrendezi a *Biztonságosabb Internet Napot*, melynek témája az egész világon, egyazon napon ugyanaz, ezzel a rendezvénnyel a gyerekek mellett hazai partnereiket is megszólítják, mind a hatósági, mind a piaci oldalról.

Az elnök azt is kiemelte, hogy kifejezetten gyermekeknek szóló rendezvényen, a városligeti Gyermeknapon a *Biztonságos Internet Sátorral* is képviseli az egyesület a tudatos és biztonságos internetezés fontosságát. Ebben a sátorban játékos formában hívják fel a gyermekek és szüleik figyelmét az online világ lehetséges veszélyeire. Annak érdekében, hogy minél magasabb szinten képviselhesse a szervezet a biztonságos internetezés témáját, a Gyermekmentő Szolgálat elvállalta a *Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács Gyermekvédelmi Munkacsoportjának* vezetését. Ilyen módon szeretné a politikai, jogi, döntéshozatali folyamatokban is előrébb vinni a hazai szabályozást. Az NGYSZ számítógépes klubokat működtet Pécsen, Pápán, Nagyváradon és Csíkszentdomokoson, elsősorban azon rászoruló gyermekeknek nyújtanak támogatást és szolgáltatást, akiknek otthonában egyáltalán nincs vagy csak öreg, korszerűtlen számítógép van. A klubokban a SIP keretében számítógépes oktatás is folyik szakemberek vezetésével. A médiaismeret, médiaműveltség terjesztésével kapcsolatos *hazai jó gyakorlatok kapcsán* az elnök kifejtette, hogy az NGYSZ tapasztalatai szerint összességében a gyerekek a lehetőségekhez (ideális állapotokhoz) képest *kevés hasznos és konkrét információkat kapnak az iskolákban*.

¹⁰ Játékok, mobil, szörfölés, jelszavak, email, chat, fényképezés, selfie, sexting, letöltések, közösség oldalak, virtuális zaklatás virtuális zaklatás virtuális zaklatás virtuális zaklatás, ismerkedés és idegenek, online vásárlás, online bankolás, adathalászat, szűrőprogramok, mit tehet a szülő témakörökben

Az ún. „háza” programok, amelynek keretében a rendőr, újságíró, szociológus, pszichológus, kriminológus beszélget a gyerekekkel azonban működő modell. Az USA-beli FOSI szervezet a technológiai cégekkel együttműködésben dolgozik a gyerekek számára biztonságos online világ elősegítésén.

2014 őszén indították el az ún. „*Good Digital Parenting*” kezdeményezésüket, amely elsősorban a szülők számára készült, de akár komplexebb online médiatudatossági programok számára is felhasználható koncepció.¹¹

A nemzetközi tapasztalatok tekintetében kiemelendő a 2012/2013. évi uniós kutatás, amely az EMEDUS projekt (Study on European Media Literacy Education) része, amelyet az Európai Bizottság Elethosszig Tartó Tanulás Programja támogatott. Az OFI feladata volt, hogy konzorciális partnerként egy összehasonlító, elemző tanulmányt készítsen a formális oktatási rendszeren belül a médiaoktatásról az uniós 27 tagállamban, reflektálva mindarra, amely a jelenlegi iskolavilágot jellemzi.¹²

A projekt lényeges eleme a hasonló médiaoktatási karakterű országok klaszterekbe rendezése, annak mentén, hogy a nemzeti tantervek médiaoktatásra vonatkozó tartalmi, szabályozó előírásai, illetve szemléleti azonosságai és különbözőségei alapján felismerhetőek legyenek az egymással lényegi rokonságban lévő tagállamok. A kutatás azt mutatta, hogy kevés tagállam tanterve egységes, a teljes életkori spektrumra vonatkozóan fókuszált karakterű. Jellemző tapasztalat volt másfelől az is, hogy az életkorral, az iskolafokkal folyamatosan csökken azon országok száma, ahol a média a tantervben defókuszált. A médiaismeret a felső iskolafokon válik országonként eltérő, de többnyire viszonylag jól megragadható paraméterekkel leírható iskolai stúdiummá.

A kutatás következtetései között szerepel, hogy a médiaértés-oktatás terepei közül a formális oktatásban zajló tényleges történésekről tudható a legkevesebb. *Nem megbecsülhető, hogy vajon hányan részesülnek ténylegesen médiaoktatásban, mert a médiaoktatással kapcsolatos döntések többségében iskolai szinten születnek.* A médiatanár szakos képzésekre az oktatáspolitikai kevés tagállamban adott világos megbízást a felsőoktatásnak, és hiányoznak a pályázható ösztöndíjak is. A médiaoktatás a tanári szakképzettségre vonatkozó keményebb előírások hiányában erősen kiszolgáltatott a tanári ambícióknak. A tantervekből nem látszik a médiaoktatás és a digitális kompetencia-fejlesztés közötti érdemi kooperáció. A tantervi követelményeken túl számos, a médiaoktatás körébe tartozó tevékenység folyhat az iskolákban.

Ma ezen a területen sokkal stabilabb, beágyazottabb a helyzet, mint a tantervhez, tanórához kötődő sávban. Mintha a médiaoktatás tényleges terepe még mindig inkább a tanórákon kívüli szabadidős vagy szakköri jellegű tevékenység lenne, kevésbé a tanóra. Összességében a nemzeti alaptantervek többsége ma már explicit formában fogalmazza meg a média oktatására vonatkozó előírásokat, de számos országban a fogalmazásmód még mindig csupán implicit, ráutaló karakterű.

Az európai médiaoktatási tantervek meghatározó többsége kereszttantervi és/vagy integrált formában kezeli a média oktatását. Kevés példa van az önálló médiatárgy megjelenésére, az is elsősorban a felső-, középiskolai, vagyis a kötelező iskoláztatás időszakán kívül vagy legalábbis választható stúdiumként jelenik meg.

Hazai jó gyakorlatként a *Van Helyed Alapítvány alkotásközpontú modellprogramja* emelhető ki.¹³ A Filmes Média Műhely az alkotásközpontú foglalkozások mintája, közösségi művészeti alkotó munkát és a művészeti nevelést egyszerre valósítja meg hátrányos helyzetű csoportok bevonásával vagy szereplésével.

Az elnök emellett megemlíttette a *hazai rendőrségi kampányokat* is, ilyen az ELLEN-SZER kampány, melynek keretében iskolai bűnmegelőzési tanácsadókat képeznek, valamint tankönyvet készítenek az internet internetbiztonságról.

¹¹ www.fosi.org

¹³ http://www.oktatas.hu/pub_bin/ikt/kepek/2014/februar/mediatudatossag_az_oktatasban.pdf

A *nagyvállalatok* is kiveszik a részüket a jogtudatosítással kapcsolatos feladatokból, ennek keretében kiemelendő a Microsoft YouthSpark programja¹⁴, az *Éltrevaló* fiataloknak című kiadvány, a Facebook Maradj biztonságban¹⁵, a Magyar Telekom Mobilsuli kisfilmje¹⁶, a UPC <http://otthonaneten.hu/> weboldala, illetve a Symantec Norton Oktatási Központja¹⁷.

Számos civil szervezet indított jogtudatosító kampányt, többnyire valamely állami szervvel közösen készítve anyagokat. Ilyen a Médiaunió Alapítvány Neked 8 kampánya,¹⁸ a MediaSmart Hungary Médiatudor Online és Digitális Világ oktatási anyagai,¹⁹ és a Felelős Társadalomért Közhasznú Alapítvány Megfélemlítés elleni Programja.²⁰

A *belső intézményi szabályozás kapcsán* az NGYSZ elnöke arról tájékoztatót, hogy az NGYSZ által 2013-ben készített kutatásból kiderül, hogy *a mobiltelefon használatát a diákok többségénél valamilyen módon szabályozzák az iskolában*. Ettől függetlenül a hetedikes diákok 15 százaléka, míg a tizenharmadikos diákok közel fele saját bevallása szerint az órák alatt is szokta használni a telefonját. A megkérdezett diákok 45 százalékának van valamilyen mobilnetes csomagja is, azaz az iskolai hálózattól függetlenül is el tudja érni az internetet, ez a szám jól jelzi azt, hogy a gyerekek közel fele nincsen „kiszolgáltatva” az iskolai hálózatnak iskolaidőben sem. Mivel az otthoni szűrőprogram használata kevéssé elterjedt, továbbá nagyon sok gyerek internetezési szokásait alig, vagy csak a használat idejére vonatkozóan korlátozzák a szülők, *az iskolai szűrőprogramok értelemszerűen csak a nap bizonyos időszakában képesek a káros tartalmakat „elrejtteni” a gyerekek szeme előtt*.

Az NGYSZ elnöke a kutatássorozat vezetője, illetve a SIP oktatók álláspontját is ismertette, a válaszokból kitűnik, hogy *a közoktatási intézmények egy részében léteznek szűrőszoftverek a káros, illetve jogellenes tartalmak szűrésére*. Az iskolában a tanulók többnyire tanári ellenőrzés mellett interneteznek. Amennyiben a tanár megfelelően végzi a munkáját, akkor szűrőszoftverre valójában nem feltétlenül van szükség, a probléma a tanítási időn túl kezdődik, amikor otthon, közösségi helyeken folyik az internetezés. Ugyanakkor a mobil mobilinternet használata komoly veszélyeket rejt magában, mivel gyakorlatilag ellenőrizhetetlen a tanár és a szülő számára is.

Problémát jelent a szűrőszoftverek kapcsán, hogy *nincsen olyan ismert és megfelelően transzparens minta, ajánlás, amely felhasználható lenne a köznevelési intézményekben, tovább e szoftverekkel kapcsolatos költségek megoszlása, karbantartása vitatott, ahogyan az is, hogy milyen kifejezésre szűrjön a program*. Az iskolák legtöbbször *az iskolai internet-hozzáférés drasztikus korlátozását* választják.

A 2003-ban az NGYSZ által megrendelt és az ITHAKA Kft. által lebonyolított 7. és 13. osztályos tanulókat vizsgáló *kutatás eredményei* szerint a 7. osztályosok körében 22%-a volt azoknak a diákoknak az aránya, akik – az iskolában dolgozó tanár tájékoztatása szerint – sem internet-, sem médiaoktatásban nem részesültek. Ugyanez az arány a középiskolás korcsoportban 15 százalék volt. A kutatás mintavételi alapsokasága oktatási intézmények, nem pedig a diákok voltak. Tehát ezek a számok inkább csak közelítő statisztikaként értelmezendők. Pusztán két évfolyamra vonatkozó adatból nem lehet a teljes általános és középiskolás korosztályra vonatkozó általánosításokat megfogalmazni.

A kutatás eredményei azt is megmutatták, hogy a fiatalabbak, azaz a 7. osztályosok körében nagyobb arányban (62%) találunk olyanokat, akiket valamilyen formában segítettek, támogattak a tanárok az internet használatához kapcsolódóan, míg a 11. osztályosok esetén ez az arány 45%.

¹⁴ www.webvelem.hu

¹⁵ <https://www.facebook.com/safety/groups/teens/>

¹⁶ <http://okosdigitalis.hu/mobilsuli-kisfilm/>

¹⁷ <http://hu.norton.com/security-center/>

¹⁸ <http://neked8.mediaunio.hu/>

¹⁹ <http://www.mediatudor.hu/>

²⁰ <http://www.megfélemlites.hu/>

Emellett szintén nagy arányban találtak olyanokat is, akik esetében sor került már arra, hogy a pedagógusok elmagyarázták, hogy egyes internetes oldalak miért jók vagy rosszak, illetve tanácsokat adtak a biztonságos internethasználattal kapcsolatban. Az összes megkérdezett közel 10%-a tartozik abba a csoportba, ahol a diákok lényegében semmilyen segítséget, támogatást nem kaptak a tanáraiktól. Ilyen gyerekeket, fiatalokat valamivel nagyobb arányban találtunk az általános iskolások között (12%), az átlagnál jóval kisebb arányban voltak jelen a szakközépiskolások körében (5%).²¹ A médiával kapcsolatos ismereteket a 7. osztályos diákok 46%-ban, a 11. osztályos diákok 76%-a tanult már a médiáról, a 7. osztályos diákok 85%-a, a 11. osztályos diákok 78%-a tanult már az internetről. Mindkét korosztályban a diákok döntő többsége (78-85%-a) nyilatkozott úgy, hogy az iskolában tanultak az internetről.²²

A kutatás alapján általánosságban elmondható az, hogy kifejezetten a médiával kapcsolatos oktatás az általános iskolában még kisebb arányban van jelen, ugyanakkor az internettel kapcsolatban több gyerek számolt be valamilyen típusú oktatásról. A 11. osztályosok körében nem túlságosan jelentős, de azért mindenképpen *említésre méltó választóvonal húzódik a szakközépiskolák és gimnáziumok, illetve a szakiskolák között*. Míg az előbbieken nagyobb, az utóbbiakban kisebb arányban nyilatkoztak úgy a fiatalok, hogy volt már részük valamilyen médiával, illetve az internettel kapcsolatos oktatásban. Az ilyen jellegű oktatás során a három leggyakoribb témának a közösségi oldalak használata, részben ehhez kapcsolódóan a személyes adatok védelme, továbbá a különböző online függőségek bizonyultak. 10-ből 3-4 diák esetében azonban a gyűlöletbeszéd, a kéretlen levelek, vírusok és az online zaklatás is szóba került. A hatékony kereséssel kapcsolatos oktatásról a hetedikesek 41%-a, míg a tizenegyedikesek 35%-a számolt be.

Az adatok tanúsága szerint *a két vizsgált korosztályban a diákok többsége beszámolt arról, hogy a tudatos és biztonságos internetezéssel, az online létezésükkel kapcsolatban kaptak valamilyen segítséget, támogatást az iskolában is*. A másik oldalról közelítve azonban az adatok alapján az is látható, hogy még mindig nagyon sok az olyan gyermek, aki saját beszámolója szerint nem kap hasznos tudást, illetve segítséget. Az elnök szerint fontos azt is megjegyezni, hogy a szülői és a tanári mediációra vonatkozó adatokat együttesen elemezve a megkérdezett diákoknak csupán alig-alig kimutatható 1-2%-a tartozik abba a csoportba, aki semmilyen segítséget, támogatást nem kap sem a szüleitől, sem pedig az iskolájától. A kutatási projektben kvalitatív (fókuszcsoportos) technikát is alkalmazva az is nyilvánvalóvá vált, hogy *ugyan a gyerekek, illetve a fiatalok többsége részesült valamilyen szintű „számítástechnikai”, „internetes” felkészítésben, de azt sokuk nem tartotta megfelelőnek, mivel nem igazán a valós igényeikre, kérdéseikre reagált*.

A kutatások alapján az egyik fontos megállapítás, hogy a médiaműveltség és médiaismeret oktatással az a probléma, hogy *túlságosan is a hagyományos iskolai oktatás keretrendszeréhez, ideológiájához kötődik, ugyanakkor ezen a téren az ismeretek elsajátítása helyett sokkal hangsúlyosabbnak kellene lennie azok alkalmazásának*. A médiaműveltség hiánya az internet biztonságos használata tekintetében egyértelműen a fényképek, valamint a személyes adatok megosztásának meggondolatlanságában, a médiafogyasztási szokásokban, valamint az online bántalmazás elleni védelem hiányosságaiban testesül meg.

A médiaműveltség egy bizonyos kor után már nehezebben adható át, ezért fontos lenne az elnök szerint azt minél fiatalabb korban elkezdni, mert később már rögzülhetnek a rossz mintázatok, rossz beidegződések és helytelen információk, amik a későbbi szokásaikat megalapozhatják. Nagy szerepe van a szülőknek és az óvodapedagógusoknak, de a média is tehet ezért a megfelelő tartalom sugárzásával, vetítésével, átadásával.

A gyerekek szövegértési képességei is nehezebben fejlődnek, alacsonyabb szintűek, ha nem kapnak médiaismereti és médiaműveltségi képzést, mentorálást.

²¹ 3. számú melléklet

²² 3. számú melléklet

A médiafogyasztói tudatosságuk és így fogyasztói jogaik is hiányt szenved, ha nem tudják honnan és ki adja az információkat, ki van a műsorok mögött, milyen módon tudják és akarják őket esetleg manipulálni. Szintén nagy a veszélye a médiaértés oktatás hiányának a függőség kialakulása, a kapcsolatok lezárásának nehézsége, az online tartalom fogyasztásának folyamatossága és az ebből fakadó időmenedzselési problémák jelentkezése. További veszélyt jelenthet a személyes adatok felelőtlen kezelése: nem ismerik a túlzott kitárulkozásból adódó *digitális lábnyomuk okozta következményeket*, nem tudják, hogy az online térben az információk nyersen, kontextusából kiragadva, hozzászólások által manipulálva jelenhetnek meg.

2.8 Az UNICEF Magyar Bizottsága ügyvezető igazgatója arról tájékoztatót, hogy a tudatos médiahasználatnak és médiaértésnek kiemelt fontosságot tulajdonítanak, a minőségi oktatás mind a formális, mind a nem formális oktatás területein kulcskérdés. Úgy látja, hogy egyre nagyobb hangsúly helyeződik erre mindkét oldalról, a gyerekek külön tantárgy keretében is találkozhatnak ezzel a témával, és egyre több vállalati, kormányzati és civil kezdeményezés célozza a médiatudatosság hatékonyabb elősegítését. Problémaként jelentkezik azonban a növekvő tudásbázis, a továbbképzések, és a meghívott iskolai programok ellenére az, hogy *a pedagógusok többnyire nem rendelkeznek szakirányú végzettséggel, és kevés támogatást kapnak a médiaértés oktatása kapcsán*. Ez különösen a digitális média területén lenne fontos, ahol a gyerekek óhatatlanul is mindig előrébb járnak a felnőtteknél.

Beszámolt arról, hogy az „Ébresztő-óra” gyermekjogi iskolai program során külön érintik az online biztonság kérdéskörét.²³ Az UNICEF tapasztalatai szerint a gyerekek nagyon érdeklődőek a téma iránt, és már vannak előzetes ismereteik az online média veszélyeiről és tudatos használatáról. Ezt támasztják alá a 2014. november 20-án bemutatott „*Jogod van a jogaidhoz*” című UNICEF kutatás eredményei is, mely szerint minden harmadik gyereket ért már kellemetlen piszkálódás a neten. (31%) Ezekben az esetekben a gyerekek fele (53%) megpróbálta megvédeni magát, míg negyede (26%) gyorsan bezárta az oldalt, de segítséget csak minden tizedik gyerek kért (11%). A gyerekek fele szerint (47%) nem biztonságos az internet. Egyértelműen biztonságosnak tehát csak a gyerekek 21%-a (minden ötödik gyerek) érzi a netet. A gyermekek 11%-a teljesen biztonságosnak, 10% -a inkább biztonságosnak, míg 32% is-is, 22%-a pedig inkább nem, 25%-a pedig egyáltalán nem biztonságosnak minősítette az internetet.²⁴ A 10-18 éves gyermekek 96%-ának rendelkezik mobiltelefonnal, 88%-ának van profilja közösségi oldalon. *Különösen érdekes adatnak tartja, hogy a 10-12 éves korosztályban a gyerekek 78%-a rendelkezik profillal, holott hivatalosan erre csak 13 éves kor felett lenne lehetőségük.* 10-ből 8 gyerek tudja, hogy vannak olyanok, akik arra használják az internetet, hogy gyerekeket zaklassanak. 10-ből 8 gyerekekkel már beszélgettek az internetes biztonságról. A gyerekek fele találkozott olyan internetes tartalmakkal, amelyeket nem értett. Ilyenkor a gyermekek kétharmada bezárta az oldalt, de 18%-uk ott maradván kattintgatni kezdett rajta, és csak 14%-uk kért segítséget másoktól a látott információk értelmezéséhez.

Az UNICEF Magyar Bizottsága az *Ébresztő-óra programja* – amelynek részeként több mint 5000 gyereknek tartott eddig az UNICEF interaktív foglalkozást országszerte a gyerekjogokról – mellett a *HelpAPP okostelefon alkalmazásának tanácsaival* kíván segítséget nyújtani a gyerekeknek a tudatos online médiahasználat kapcsán. 2013-ban indították útjára az Ébresztő-órát programot azzal a céllal, hogy növeljék a gyermekjogok ismertségét és érzékenyítse a gyermekeket a fejlődő világ helyzete felé. Iskolák, tanárok, de akár szülők vagy éppen a gyermekek is jelentkezhetnek a programra. *Az UNICEF Magyar Bizottsága világon elsőként fejlesztett ki olyan mobiltelefonos alkalmazást, amely erőszakhelyzetekben azonnali segítséget nyújt a gyermekek számára.* Ha a gyermeket bántják vagy veszélyben van, egyetlen gombnyomással segítséget hívhat vagy elküldheti GPS koordinátáit.

²⁴ Az UNICEF kutatás teljes szövege: <http://unicef.hu/a-gyerekek-kozel-fele-szerint-egy-pofon-belefer/cimen>

Az alkalmazás segítségével tanácsot kérhet arra is, hogy mit mondjon, vagy mit tegyen a gyermek, ha erőszak érte vagy segíteni szeretne valakit, akit erőszak ért. A HelpAPP mobilalkalmazás segít az erőszakhelyzetek felismerésében, elkerülésében és kezelésében. A segélyhívó funkció mellett az applikációval a gyermekek elsajátíthatják az erőszakmentes megoldási módokat, és megtanulhatják a konfliktusrendezés pozitív technikáit.

Az ügyvezető igazgató beszámolt arról, hogy az UNICEF Innocenti Kutatóközpontja 2011-ben jelentést készített a fiatalok online biztonságáról. A jelentés szerint az internetre felkerülő információkról kialakult viták sokrétűek. Van, amely szerint ma a személyes információk közlése egyre inkább „normális” viselkedésnek számít. Alapvetően, ha egy fiatal nem „posztol” semmilyen személyes jellegű anyagot, akkor a társai szürkének tartják, sőt esetleg még furcsának, vagy különcnek is bélyegzik. Információt megosztani ma a kultúrájuk részévé vált, ezért közhelynek számít, és a gyermekek nem érzik ezt veszélyesnek. A kutatások világszerte azt mutatják, hogy a fiatalok sokkal jobban meg vannak győződve az internetes biztonságukról, mint a szüleik. Ugyanakkor ez a bizonyosság sokkal alacsonyabb azokban az országokban, ahol az internet biztonságos használatáról szóló információk nem állnak a rendelkezésükre. A felmérésekből azt is megtudták, hogy internetes bántalmazás esetén kihez fordulnak a fiatalok először. Ezek pedig nem a szüleik: úgy gondolják ugyanis, hogy ők nem ismerik, illetve nem értik az internetes világot. Emellett félnek, hogy a szülő elveszi a mobiltelefont vagy korlátozza az internet használatot, vagy tartanak attól, hogy a bántalmazó megfenyegeti, félnek a szégyentől vagy a megaláztatástól. Egyre inkább bebizonyosodik, hogy a legerősebb protektív tényező, ha a szülő is használja az internetet, nyíltan beszélget a tapasztalatairól a gyermekével, amely a kutatások alapján nem lenne a fiatalok ellenére.

Az interneteléréssel rendelkező okostelefonok azonban újabb problémákat vetnek fel e témakörben, hiszen a szülő sokkal kevésbé tudja kontrollálni, szűrni, blokkolni a különböző alkalmazások használatát a gyermeke számára. Ezért különösen fontos a fiatalokat bevonni, és a veszélyek lehetőségét tudatosítani bennük, azzal a céllal is, hogy más gyermekek számára is segítséget nyújthassanak, hiszen baj esetén gyakran a kortársaikhoz fordulnak először. A fiataloknak szükségük van azokra az információkra, és szituációs leírásokra, amelyek alapján azonosíthatják a problémát, továbbá azokra az eljárásokra, módszerekre, amelyeket ezekben az esetekben alkalmazni tudnak. Nem utolsó sorban, a gyermekek online biztonsága érdekében a szülőket is támogatni kell abban, hogy fejlesszék digitális ismereteiket.

Az ügyvezető igazgató utalt arra is, hogy az internetes bántalmazásnak természeténél fogva nincsenek határai, így kiemelkedően fontos, hogy az internet vívmányait folyamatosan a gyermekek védelmére létrehozott eszköztár fejlesztésével is kiegészítsék nemzetközi szinten és a kormányok, a magánszektor és a magánemberek együttműködésével. Az UNICEF „Children's Rights in the Digital Age” című 2014-es kiadványa a gyerekek véleményét összegzi a digitális médiában rejlő lehetőségekről és veszélyekről.²⁵

2.9 A Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány (a továbbiakban: Alapítvány) elnöke szerint is nagyon időszerű volna felülvizsgálni a médiaismeret oktatásának hazai helyzetét.

Az Alapítvány 2009 óta tagja annak a konzorciumnak, amelyik a Safer Internet Plus Program (SIP)²⁶ hazai megvalósítója. A hármass konzorcium célja, hogy *olyan védőhálót fonjon a gyerekek és fiatalok köré, amely biztonságosabbá teheti számukra az internet világát. A SIP három pillérre épít a megelőzésre és ártalomcsökkentésre, a tudatosság fejlesztésre és a konkrét ügyek kezelésére (a rendőrség bevonásával). Az NGYSZ végzi a tudatosságnövelő tevékenységet kampányok és tréningek formájában, a NISZ Zrt. üzemelteti a káros és illegális tartalmak bejelentésére szolgáló felületet (Hotline), az Alapítvány a HelpLine szerepkörben ad lelki elsősegélyt az interneten megélt traumák feldolgozására. A Kék Vonal általános érvényű állásfoglalásához a HelpLine szerepkörből nyert információk, és az Iskolalátogató Programból fakadó tapasztalatok adták az alapot.*

²⁵ http://www.unicef.org/public3tions/index_76268.html

²⁶ Safer Internet Plus Konzorcium: www.saferinternet.hu www.gyermekmentok.hu www.biztonsagosinternet.hu

Az Alapítvány álláspontja szerint már az általános iskola alsóbb tagozatában el lehetne kezdeni a médiaértés-oktatás folyamatát, a kritikus médiafogyasztásra való felkészítést, a hírek, vélemények közötti különbséget, az igényes kultúra fogyasztóvá, teremtővé való fejlesztést, hiszen maga a médiafogyasztás már nagyon kis korban elkezdődik (és ez a digitális fejlődéssel fel is gyorsul).

A médiaértés-oktatás során meglehetősen *esetleges*, hogy mikor és milyen módon tanulnak a diákok az internet előnyeiről és veszélyeiről, azokról a segítő szervezetekről és hatóságokról, amelyek az interneten megélt traumák feldolgozásában, vagy a visszaélések kapcsán lehetséges jogorvoslatban segítenek. Meglátása szerint az internet használatához kötődően fontos kiemelni azokat a területeket, amelyeket a fiatalok előszeretettel használnak, azokat a platformokat, ahol gyakran fordulnak meg és azokat a célokat, amelyekre az internetet használják. Így ebből a nézőpontból *nem kerülhető meg a szexuális edukáció kérdésköre* sem, hiszen a *fiatalok leggyakoribb célja az ismerkedés, párkapcsolat teremtése*, ebből következően a szexuális kapcsolat, aminek különleges szerep jut az online térben. Ezzel szoros összefüggésben, kiemelten kell kezelni a kamasz korosztály reflexió igényét, és ez a két tényező közösen vezethet megalázó és veszélyes helyzetekhez a fiatalok körében. Kevés segítséget kapnak ahhoz, hogy olyan módon jelenjenek meg az interneten, amely később is vállalható, valamint nem hozza őket kiszolgáltatott, sztereotip helyzetbe.

Az elnök jelezte, hogy az Alapítványt gyakran keresik meg iskolák azzal a kéréssel, hogy *az internetbiztonsággal kapcsolatosan tartsanak rendkívüli osztályfőnöki órát*. Ezen megkeresések mögött jellemzően *akut esetek* húzódnak, amelyekben az iskola úgy érzi, hogy a kompetencia határán túlmutat a helyzet feldolgozása vagy megoldása. Ezek leggyakrabban a bullying, cyberbullying, kritikátlan képmegosztások és internetes kapcsolatok esetei. A lelkeségély-vonalra érkező, hasonló témájú megkeresések kapcsán ugyanakkor a gyerekek, fiatalok arról számolnak be, hogy *nem mernek, vagy nem akarnak segítséget kérni az iskolában a pedagógusoktól*. Az Alapítvány elnöke különösen fontosnak tartja a bullying és a cyberbullying szoros összefüggésben való kezelését, hogy *minden iskolai kortárs erőszak esetén terjedjen ki a megoldás a kibertérre is, a cyberbullying esetekben pedig az iskolai közösség is legyen feltérképezve az erőszak kiterjedtségét illetően*. Tapasztalataink szerint az iskolai oktatás megközelítése figyelmen kívül hagyja az internet közösségi jellegét, így a tudatos médiahasználat és ezen belül a tudatos internethasználat mint a legnagyobb nyilvánosság tere kevésbé tudja érzékenyíteni a gyerekeket.

Szakmailag nem a szaktanári megközelítést erősítenék, hanem a közösségi, interaktív megközelítést, amelyben az oktató is tanulhat a fiataloktól, és amelyben megjelenhet a felnőttek által kiépített védelem (saferinternet.hu) és jogorvoslat a káros, illegális, bántó tartalmak, vagy a zaklatás terén. Tapasztalataik alapján még mindig erős az a tévhit, mely szerint *az internethez speciális szaktudás szükséges*, így az iskolai rendszergazda, vagy *informatika tanár ismeri legjobban a szűrőprogramok jellemzőit és a telepítés menetét*. Ugyanígy speciális tudásnak számít az illegális és káros tartalmak, valamint a zaklatás fogalmának ismerete, ami nem segíti az állampolgári bejelentések erősítését a Hotline felületén. Kevés az interaktív, megbeszélésre, fogalom tisztázásra épülő oktatási óra, nem fordítanak továbbá az intézmények kellő figyelmet a segítő szervezetek, a létező és releváns oktató oldalak tanulmányozására, ahol a pedagógusok és a diákok egyaránt megismerhetik a fogalmakat, a jellegzetességeket, a segítő szervezetek profilját és a bejelentések menetét.

Az Alapítvány alapvető tapasztalata, hogy a gyerekek sok mindent megtapasztalnak az internet világában, jó dolgokat és rosszakat egyaránt. Gyakori a zaklatás, a cyberbullying, aminek feldolgozásában kevés segítséget kapnak az iskolai közösségben. A jelenség egyik jellegzetessége, hogy a bántalmazó és az áldozati szerepek váltakozhatnak, így a feldolgozás során a felelősség tudatosítása és a segítség nyújtása egyaránt fontos. A téma feldolgozása lehetőséget ad arra is, hogy a konfliktusok megoldásában fejlődhessenek a gyerekek és arra is, hogy közösségi értéké váljon a segítség és a figyelem.

Ugyanígy a posztolások, képfeltöltések tudatosságának fejlesztése is nagyon fontos lenne, hiszen gyakran posztolnak a gyerek, fiatalok olyan szövegeket, képeket, amelyek lehetőséget adnak a rosszakaratú csábításra, képekkel való visszaélésre, anélkül, hogy tudatában lennének a következményeknek.

Az Alapítvány elnöke hangsúlyozta, hogy a gyerekek, fiatalok szexuális nevelése, *konfliktuskezelő készségeinek fejlesztése*, valamint az *iskolai közösségfejlesztés hatalmas hiányosságokat mutat* a jelenkor iskolai nevelésében. Ennek orvoslására olyan programok bevonása lenne szükséges, amelyek *közösségként tekintenek az iskolára* (diák, pedagógus, szülő közössége), tudatosan bánnak azokkal a modernkori jelenségekkel, melyek a fiatalok életében jelen vannak (digitális eszköztár, internet, drogok), és *saját, közösségi alapú szabályokat, értékeket alkotnak a veszélyes helyzetek megelőzésére*. Ehhez azonban elengedhetetlen a pedagógusok szemléletének formálása, eszköztáruk bővítése, és olyan élmények megtapasztalása, amelyek nem a didaktikus oktatás, hanem a tapasztalati és a nem formális tanulásra épülnek. Ezekben a fejlesztési célokban ideális partnerek lehetnek a civil szervezetek, alternatív iskolák, élménypedagógiai szervezetek, ifjúságfejlesztő műhelyek.

Az Alapítvány tapasztalatai szerint sok olyan *kisfilmet* készítettek hazai és nemzetközi szervezetek, melyek segítségével *hatékonyan indítható el beszélgetés* az egyes témákban, osztályközösségekben. A filmek és a jó gyakorlatok is a *közvetlen, élménymegosztáson és a közösségi feldolgozáson alapuló megközelítést* preferálják, a frontális oktatási megoldásokat nem tartják célszerűnek. Általános érvényű alapelv, hogy a témák feldolgozása során a segítő szervezetek bemutatása minden alkalommal szükséges. Sok olyan kezdeményezés is van, amely e-learning eszközzel bővíti a repertoárt, a hazai viszonylatban azonban ez még nem elérhető minden iskola számára az eszközök hiánya miatt.

Az elnök véleménye szerint komoly probléma, hogy jelenleg *nincsenek médiaértés-oktatást mérő folyamatok Magyarországon*. A médiaismeret és a médiaműveltség területén megmutatkozó hiányosságok *következményei* az elnök szerint meglehetősen sokrétűek lehetnek. A kritikátlan médiafogyasztás egyik eredménye lehet az értékekben keletkező zavar, a hangsúlyok eltolódása. Ebben igen nagy felelőssége van a felnőtteknek, amennyiben kevés irányított lehetőséget teremtenek a feldolgozásra. Az internet világában megteremtett védőfaktorok tudatosítása nélkül nagyon hamar kiszolgáltatottá, áldozattá, illetve elkövetővé válhat a gyerek, a fiatal. *A tinédzser öngyilkosság vezető oka a kortárs offline és online bántalmazás együttes megélése, amikor az áldozat minden közösségi térben bántalmazást, szégyent, kirekesztettséget él meg*. Ugyanígy veszélyhelyzet a kritikátlan online kapcsolatok köre, amikor könnyen bűncselekmény áldozatává válhat a gyerek, fiatal.

Az Alapítványhoz forduló a gyerekektől, szülőktől, tanároktól érkező megkeresések alapján megfigyelhető a médiaértés szintjével összefüggésben kirajzolódó *tendencia* kapcsán, hogy *egyre korábbi életkorra tehető az internethasználat és a különböző digitális eszközök használata szabadidős tevékenységre* (játék és kapcsolatépítés). Gyakori és a gyerekre nézve nagyon veszélyes a cyberbullying, a kritikátlan posztolás és képhasználat, valamint az internetfüggőség, az adatok felelőtlen kezelése. Ezekben a helyzetekben a gyerekek az életkori sajátosságukból fakadóan viselkednek, ám a felnőttek által adott védelem, iránymutatás és a keretek kiépítése csekély. Az internet világában sok mindent maguknak kell megtapasztalniuk, megérteniük, ehhez kevés segítséget kapnak a felnőttektől.

Tapasztalataik szerint a szülők felelősségvállalása a gyerekek médiafogyasztása terén nagy különbségeket mutat. Nyilvánvaló, hogy éppen azok a szülők tudják legkevésbé megvédeni gyermekeiket a veszélyektől és ártalmaktól, akik kevésbé férnek hozzá az információkhoz, maguk is kisodrótak az oktatásból, vagy szegénységük okán nem ismerik az internet világát. Jellemző, hogy amikor bajba kerül a gyermek, sok szülő akkor sem tudja, hogy mit kellene tennie, vagy hova fordulhat segítségért. *Pedagógusoknál* megfigyelhető tendencia, hogy egyre nagyobb az igény arra, hogy olyan oktató programokat vigyenek be civil szervezetek az oktatási intézményekbe, amelyekből ők maguk is tanulhatnak.

A megkeresések döntő többségében kifejezik azt az igényüket, hogy ők maguk nem tudnak segíteni a gyerekek ilyen típusú ügyekben, nem ismerik az elérhető segítségeket és nincsenek tisztában bizonyos jogi következményekkel. Gyakori jelenség, hogy egy-egy akut eset kapcsán kérnek segítséget, amikor már bajban van egy gyerek, vagy egy osztályközösség és tehetetlennek érzik magukat. Segítséget várnak, hogy milyen módon lehet beszélgetni ezekről a problémákról a fiatalokkal úgy, hogy megnyíljanak és megosszák élményeiket.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

Fontos kiemelni, hogy az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének értelmében az ombudsman tevékenysége során – különösen hivatalból indított vizsgálatok lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít többek között a gyermekek jogainak védelmére.

Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés *a*) pontja alapján hatóság az a közszolgáltatást végző szerv – függetlenül attól, hogy milyen szervezeti formában működik – amely állami vagy önkormányzati feladatot lát el, illetve e feladat ellátásában közreműködik.

Az Nkt. 4. § 9. pontja alapján fenntartó: az a természetes vagy jogi személy, aki, vagy amely a köznevelési feladat ellátására való jogosultságot megszerezte vagy azzal rendelkezik, és – e törvényben foglalt esetben a működtetővel közösen – a köznevelési intézmény működéséhez szükséges feltételekről gondoskodik. A Nkt. 74. § (2) bekezdése értelmében a köznevelési feladatokat az állam intézmény alapításával és fenntartásával, továbbá egyházi vagy magánintézmény fenntartójával kötött köznevelési szerződés útján látja el.

Az Nftv. 1. §-a értelmében a törvény célja a felsőoktatás színvonalának emeléséhez, a versenyképes tudás átadásához és megszerzéséhez szükséges feltételrendszer megteremtése, az Alaptörvényben meghatározott keretek között a nemzeti felsőoktatási intézményrendszer működésének biztosítása. Az Nftv. 2. § (2) bekezdése értelmében a *felsőoktatás rendszerének működtetése az állam*, a felsőoktatási intézmény működtetése a *fenntartó* feladata. Az Nftv. 4. § (4) bekezdése pedig rögzíti, hogy az állam nevében a fenntartói jogokat – ha törvény másként nem rendelkezik – *az oktatásért felelős* miniszter gyakorolja.

A fentiek alapján a jelentésben vizsgált kérdés tekintetében az ombudsman vizsgálati jogosultsága az érintett köznevelési, valamint a felsőoktatási intézmények gyakorlata tekintetében – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen fennáll.

A vizsgálati keretekkel kapcsolatban rögzíthető, hogy az ombudsman számára egy adott jogi szabályozás alapjogi aspektusú vizsgálatára, valamint a jogszabályok hiányosságaival, tartalmi hibáival összefüggő intézkedések megfogalmazására a törvény lehetőséget teremt. A *preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat* alapján a biztos mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon, éppen a konkrét alapjogsérelmek és ezen alapuló panaszok megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozás egyes elemeit, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek irányába a felmerülő aggályokat.

II. Az érintett alapvető jogok és elvek tekintetében

Az alapjogi biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának.

Az ombudsmanintézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amely ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően.

A testület ennek kapcsán elvi élel azt mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdéseiben, az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 67. § (1) bekezdésének, valamint az Alkotmány 70/F. § (1)-(2) bekezdésének szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező gyermekek jogainak védelme, valamint a művelődéshez, oktatáshoz való jog tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.

Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként *valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez.* E jog érvényesítése szükségképp állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését a kötelező és bárki számára ingyenesen hozzáférhető *alapfokú* oktatással biztosítja.

Az Alkotmánybíróság a 3046/2013. (II. 28.) AB határozatában kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, valamint az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával már több határozatában foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben is fenntartja.

Hangsúlyozza, hogy a mindenkori törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, a hiányosságok pótlása, a működési zavarok elhárítása, az ellehetetlenülés megakadályozása.

2. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése deklarálja. A gyermeket szűk kivételtől eltérően minden olyan alapjog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével – az életkorával szorosan összefüggő belátási képességéből adódó korlátok mellett – képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.

Az Alkotmánybíróság a 3142/2013. (VII. 16.) AB határozatában (Indokolás [26]-[27]) – a korábbi alkotmánybírói gyakorlatot hivatkozva és megerősítve – rámutatott az Alaptörvény XVI. cikk tartalmával összefüggésben, hogy az alkotmányos intézményvédelem, az ifjúság létbiztonságának a biztosítása, érdekeinek a védelme, a gyermekek testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséről való gondoskodás a legkülönbözőbb állami kötelezettség-teljesítésekben nyilvánul meg. Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a gyermekek jogainak védelme a gyermek oldaláról közelítve deklarálja a védelemhez és gondoskodáshoz való jogot, amely jog egyben kötelezettséget keletkeztet a család, a társadalom és az állam oldalán. A kötelezettség alanyainak ezzel kapcsolatos konkrét magatartását, feladatait, a velük szemben megfogalmazott elvárásokat számos törvény és a hozzájuk kapcsolódó végrehajtási szabály-együttes tartalmazza. Az állam oldalán a gyermeki jogok érvényesítése *jogi aktivizmust* kíván meg, vagyis a jogrendszer alakítása során tekintettel kell lenni a különböző jogágak normatív és intézményes összefüggéseire. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az Alaptörvény XVI. cikkében szereplő jog lényegi tartalma elsősorban állami és (szűkebb körben) társadalmi kötelezettségek teljesítésében ragadható meg. Ez a kötelezettség pedig az állam számára azt írja elő, hogy – valamennyi jogággal összefüggésben – az egyes jogintézmények szabályozása során tartsa szem előtt a gyermekek érdekeit, e tevékenységén keresztül segítse elő a megfelelő fejlődésüket, az ehhez szükséges alapvető feltételeket biztosítsa.

A *Gyermekjogi Egyezményt* az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án egyhangúan fogadta el és 1990. szeptember 2-án lépett hatályba, a következő évtizedben az ENSZ tagállamok – három ország kivételével – ratifikálták. Így az Egyezmény a legszélesebb körben elismert nemzetközi emberi jogi szerződéssé vált. Magyarország, mint az Egyezményt ratifikáló országok egyike, nemzetközi kötelezettséget vállalt, hogy érvényesíti a gyermekek alapvető jogait és gyakorlatban alkalmazza az Egyezmény előírásait. Az Egyezmény 3. cikke rögzíti az egyik legáltalánosabb alapelvet, a gyermekek legfőbb érdekének figyelembe vételét. Ez az elv egyaránt vonatkozik a jogalkalmazókra és a törvényhozó szervekre, hogy a gyermekeket érintő döntéseikben elsősorban ezt az elvet tartsák szem előtt.

Ez az általános alapelv az Egyezmény más rendelkezéseiben nevesítve is megjelenik, konkretizálva a szükséges intézkedések tartalmát. Az állami jogvédelmi alapkötelezettségre vonatkozó tételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban, amely szerint a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt.

A vizsgált kérdés érdeme tekintetében

1. A vizsgálat előzményei az ombudsmani gyakorlatban

Az Ajb. 2. § (5) bekezdése 2012 óta külön is nevesíti azt, hogy az alapvető jogok biztosa elősegíti az emberi jogok érvényesülését és védelmét. Ennek során társadalmi tudatformáló, felvilágosító tevékenységet végez és együttműködik azon szervezetekkel és nemzeti intézményekkel, amelyek célja az alapvető jogok védelmének előmozdítása.

Az ombudsman egyik fontos feladata, hogy folyamatosan monitorozza az emberi és gyermeki jogok érvényesülését és az azokra vonatkozó ismeretek elterjedtségét, ennek keretében egy-egy stúdiumot pedig kiemelve, azok köznevelési helyzetét térképezze fel. Ilyen jellegű vizsgálatokra már korábban is sor kerül, így előzményként kiemelendők.

A jogtudatosítási területtel összefüggésben külön is kiemelendő alapjelentés az OBH-2096/2008. számú jelentés. A biztos ebben több olyan megállapítást tett, amelyen elindulva vagy azokat monitorozva újabb jelentések születtek. A jelentés a jogtudatosításnak három szintjét különböztetheti meg. Az első a jogismeret, a jogokról, illetve azok korlátairól szóló ismeretanyag átadása. Mindez pusztán információk birtoklását jelenti, amely nélkülözhetetlen természetesen a jogtudatosság mélyebb jelentéstartalmainak megvalósulásához, de még nem elegendő. A második szint, a jogkövető magatartás kialakulása, amely a társadalomba való beilleszkedéshez elengedhetetlen. A jogtudatosság harmadik szintje, hogy a gyermek tudatába vésődjön, személyiségébe attitűdként kialakuljon az emberi jogok tisztelete, egy szabad társadalomban az étellel járó felelősségvállalás képessége.

Mindez pedig érvényes a médiaműveltségre vonatkozó ismeretek elsajátítására, a kritikus médiafogyasztásra, tudatosságra való oktatás, nevelés témakörére is.

2013-ban a gyermekek egészséges környezethez való jogának vizsgálata állt a középpontban, melyhez kapcsolódóan az AJB-366/2013. számú átfogó vizsgálat keretében a biztos többek között feltárta a fogyasztók biztonságos élelmiszerekkel történő ellátásának garanciális elemeit, különös tekintettel a gyermekekre, mint kiemelten védendő fogyasztói csoportra. A jelentés szerint az egyes oktatási intézmények egyáltalán nem vagy csupán elvétve építették be és tették tananyaguk részévé az alapvető fogyasztói ismeretek oktatását.

2015 elején az AJB-2601/2014. jelentésében a biztos a korábbi 2008-as vizsgálat során megfogalmazott egyes megállapítások fenntartása mellett megállapította, hogy a gyermekek jogtudatosításának fejlesztését szolgáló intézkedések egyre inkább nagyobb számban fellelhetők a felsőoktatási intézmények képzéseiben. Látható, hogy egyre több üdvözlendő példa és precedens van Magyarországon olyan, civil, illetve állami, szakmai szervezésű programokra is, amelyek aktívan bevonják, tanítják és érzékenyítik a gyerekeket az alapvető emberi jogok és értékek (pl.: tolerancia, szolidaritás) irányába. Ennek ellenére azonban az átlagos köznevelési intézmények mindennapi gyakorlatában, érdemben e jogok valódi tartalma és értelme is csak eshetőlegesen formában, kivételesen kerül ismertetésre.

2. A médiaértés-oktatás gyakorlati érvényesülésének vizsgálata

Tekintettel arra, hogy a médiaműveltségre vonatkozó ismeretek 2001-től választható közismereti érettségi vizsgatárgy keretében sajátíthatók el, a médiaműveltségre vonatkozó ismeretek oktatásával kapcsolatos több éves gyakorlat áll már az oktatási rendszer mögött, tehát a *működés tapasztalatai már rendelkezésre állnak*, így tapasztalatok megismerése a jelenlegi digitalizált, mediatisztált környezetben álláspontom szerint feltétlenül időszerű.

Mindenekelőtt azonban szükséges tisztázni *mit értünk médiaműveltség alatt*.

Ehhez a kiindulópontot az Európai Bizottság 2009-es „Egy versenyképesebb audiovizuális és tartalomipar, továbbá egy befogadó tudásalapú társadalom érdekében a digitális környezethez igazodó médiaműveltségről” című ajánlásában rögzített definíció jelenti. A meghatározás szerint médiaműveltségen értjük *a médiához való hozzáférésre, a média és a médiatartalmak különböző aspektusainak megértésére és kritikus szemmel való vizsgálatára, valamint a különféle kontextusokban megvalósuló kommunikációra való képességet.*

2.1. A médiaértés-oktatás tartalmi szabályozói

Vizsgálatom során külön is szükségesnek tartottam áttekinteni a médiaoktatás köznevelési intézményekben történő megjelenésének jogi kereteit.

Az *Nkt. 5.§-a* szerint az iskolai nevelés-oktatás tartalmi egységét, az iskolák közötti átjárhatóságot a NAT biztosítja, amely meghatározza az elsajátítandó műveltség tartalmát, valamint kötelező rendelkezéseket állapít meg az oktatásszervezés körében, így különösen a tanulók heti és napi terhelésének korlátozására. A NAT érvényesülését a kerettantervek biztosítják. Az egyes iskolatípusokban és oktatási szakaszokban a kerettantervek tartalmazzák a nevelés és oktatás céljait, a tantárgyi rendszert, az egyes tantárgyak témaköreit, tartalmát, a tantárgyak egy vagy két évfolyamra vonatkozó követelményeit, továbbá a tantárgyközi tudás- és képességterületek fejlesztésének feladatait, és meghatározzák a követelmények teljesítéséhez rendelkezésre álló kötelező, valamint az ajánlott időkeretet.

Az *Nkt. 26. § (2) bekezdése* szerint az iskola pedagógiai programjának részeként, ha a törvény másként nem rendelkezik, a miniszter által kiadott kerettanterveket kiegészítve *helyi tantervet* készít. A helyi tanterv megnevezi az oktatásért felelős miniszter által kiadott kerettantervek közül választottat és rendelkezik a kerettantervben meghatározott, a kötelező és nem kötelező tanórai foglalkozások időkerete legfeljebb 10%-ának felhasználásáról.

A *Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról* szóló 110/2012. (VI. 4.) *Korm. rendelet* (a továbbiakban: *Kr.*) meghatározza a „Mozgóképkultúra és médiaismeret” tanításának célját. A *Kr.* szerint a cél az alapvető médiaműveltség megszerzése, különös tekintettel a mozgóképi szövegértés fejlesztésére, a média társadalmi szerepének és működés módjának feltárására. Olyan képesség- és személyiségfejlesztő eszközrendszer, amely szükséges ahhoz, hogy a tanulók magabiztosan tudjanak tájékozódni és választani a hagyományos és az új médiumok világában, hogy értő, kritikus, egyenrangú résztvevői lehessenek az új társadalmi színtereken zajló érintkezésnek. A médiademokrácia felelős állampolgárainak médiaműveltséggel rendelkezniük kell. A műveltségterület tartalmi elemei és fejlesztési céljai között egyaránt szerepelnek művészetpedagógiai, kommunikációs, társadalomismereti, illetve az anyanyelvi kultúrával kapcsolatos összetevők. A kritikai médiatudatosság fejlesztésében – összhangban a gyermekvédelem, az értékelvű pedagógia és a médiaműveltség fejlesztésére vonatkozó uniós ajánlásokkal – kitüntetett szerepet játszik.

A legfontosabb célok közé tartozik

- a) közvetlen tapasztalat, technikai reprodukciók virtuális világa megkülönböztetése;
- b) az érték hordozó audiovizuális művek, az európai és a magyar filmművészet alkotásainak megismerése, a hazai audiovizuális kulturális örökség védelme;
- c) a kritikai készség fejlesztése, a médiatartalmak tudatos megválasztása; a kereskedelmi kommunikációval és reklámmal kapcsolatos megfontolt fogyasztói szerep kialakítása;
- d) tudatos és kreatív részvétel az online kommunikációban; az adatbiztonsággal, jogtudatossággal, a függőség és egyéb veszélyek elkerülésével kapcsolatos ismeretek tudatosítása;
- e) a közösségi tartalmak előállításához kapcsolódó etikai szabályok elsajátítása, a felelősség, a tájékozottság fejlesztése.

E célok az életkori sajátosságok figyelembevételével, a *tevékenység-központú, kreatív médiapedagógia eszközeivel érhetőek el, élménygazdag helyzetekben, játékos, alkotó vagy a disputa módszerre épülő feladatokkal, művek és műsorok feldolgozásával, önálló és csoportosan végezhető kreatív gyakorlatokkal.*

A fejlesztési feladatok között sorolja fel a Kr. az olvasást, szövegértést, elemzést, az ismeretszerzést, a kommunikációt és a kritikai gondolkodást az 1-4., 5-8., 9-12. évfolyamon a korosztály fejlettségének, ismereteinek, kompetenciáinak megfelelő módon.²⁷

A NAT a következőképpen fogalmazza meg a médiatudatosságra való nevelést: „*Cél, hogy a tanulók a mediatizált, globális nyilvánosság felelős résztvevőivé váljanak: értsék az új és a hagyományos médiumok nyelvét. A médiatudatosságra nevelés az értelmező, kritikai beállítódás kialakítása és tevékenység-központúsága révén felkészít a demokrácia részvételi kultúrájára és a médiumoktól is befolyásolt mindennapi élet értelmes és értékelvű megszervezésére, tudatos alakítására. A tanulók megismerkednek a média működésével és hatásmechanizmusával, a média és a társadalom közötti kölcsönös kapcsolatokkal, a valóságos és a virtuális, a nyilvános és a bizalmas érintkezés megkülönböztetésének módjával, valamint e különbségek és az említett médiajellemzők jogi és etikai jelentőségével.*”

A digitális kompetenciafejlesztésről pedig a következőképpen fogalmaz: „*A digitális kompetencia felöleli az információs társadalom technológiáinak és a technológiák által hozzáférhetővé tett közvetített tartalmak magabiztos, kritikus és etikus használatát a társas kapcsolatok, a munka, a kommunikáció és a szabadidő terén. Ez a következő készségeken, tevékenységeken alapul: az információ felismerése (azonosítása), visszakeresése, értékelése, tárolása, előállítás, bemutatása és cseréje; digitális tartalomalkotás és megosztás, továbbá kommunikációs együttműködés az interneten keresztül.*”

A fentiekből következően a NAT alapján a gyermekek elvileg teljes körű ismereteket szerezhetnek a médiaműveltség területén, amennyiben az adott köznevelési intézmény helyi tanterve teljes mértékben a NAT rendelkezéseire épül. A NAT ugyanakkor például az online bántalmazás jelenségét és annak kiemelt kezelését fejlesztési célként nem definiálja.

A fentieket összefoglalva a NAT előírásaiban megjelenő szakmai tartalom, követelmény, célrendszer pusztán *egy külső formális elvárást takar*, a NAT rendelkezéseiben megjelenő *óraszámok ajánlásként* funkcionálnak, más kérdés, hogy egy adott intézmény azt magáévá teszi-e és a NAT szabályainak megfelelő óraszámokban oktatja-e egy adott tantárgyat, az ott meghatározott szakmai tartalommal megtöltve. *Azaz a valós képet csak a helyi tantervek mutathatják, az az élő gyakorlat.*

A tartalmi szabályozásnak azonban van még egy következő szintje, a *kerettantervek*, amelyek a NAT és a helyi tanterv közötti szabályozók. A kerettantervek már konkrétabb, számon kérhetőbb szabályozást nyújtanak, az iskolák többségére jellemző mindennapi gyakorlaton alapulnak, a műveltségterületeket tantárgyakká bontva, a legmeghatározóbb iskolaszervezethez igazodva tagolva az ismeretanyagot. Iránymutatást adnak arra vonatkozóan, hogy a NAT előírásaiban megjelenő általános értékeknek, általános fejlesztési követelményeknek a helyi tanterv melyik tantárgyban, hányadik évfolyamon kell megjeleníteniük. A kerettantervek még mindig nagyobb mozgásteret engednek a helyi tanterveknél, mivel a minimálisan kötelező óraszámoknak ugyanis csak egy részét írják le tartalmilag. Így a helyi tanterv szintjén, a helyi tervezéskor még a kötelező időn belül is van szabad időkeret, amelyet helyben – a gyerekek képességeihez igazodva – szabadon tölthetnek ki a pedagógusok. *A tantervi tartalmaknak kötelező tehát megjeleníteniük a helyi tantervben*, de abban széles mozgásteret van az iskolának, hogy annak oktatását milyen tantárgyhoz kapcsolva szervezi meg. Helyi szinten dől el tehát, hogy önálló tantárgyként vagy egy másik tantárggyal összekapcsolva tanítja az adott ismeretet az iskola.

²⁷ Lásd a 2. számú mellékletet.

A tantestület dönthet arról, hogy például a „Mozgókép- és médiaismeret” stúdium oktatására önálló tantárgyként vagy az irodalom, az informatika, esetleg a rajz vagy a vizuális kultúra tantárgy keretein belül kerül sor. Ahogy az a megkeresett szervek válaszaiból kitűnik, többnyire integrált formában más tantárgyak keretein belül kerül sor a médiaismeret tantárgy oktatására, ez utóbbi esetben azon tantárgy óraszámára megemelkedik azzal az időkerettel, amelyet a kerettanterv a médiaismeret oktatására előír – amelyik keretében sor kerül az ismeretek átadására.

A vizsgálatom során megkeresett szervek jelzései szerint a gyakorlatban az ismeretek átadására szánt idő elenyészik, mivel maga az iskolai gyakorlat sok esetben eltérést mutat a köznevelést szabályzó dokumentumokban foglaltaktól. A médiaismertre, médiaértésre, valamint a tudatos médiahasználatra vonatkozó műveltségterületek átadására szánt időkeretet gyakran nem is használják fel az iskolákban.

2.2 A médiaértés-oktatás gyakorlati megvalósulása (időkeret és tanári kompetencia)

2.2.1 Vizsgálatom során komoly figyelmet szenteltem az *EMEDUS* projekt keretében készített és az OFI által rendelkezésemre bocsátott *kutatás eredményeinek*. Az Európai Unió élethosszig tartó tanulás programja keretében 2012-ben két éves projekt indult, melyet hét partner konzorciumi formában valósított meg, a barcelonai egyetem (UAB) koordinációjával. A program célja, hogy három területen, a formális, a non-formális, informális oktatás illetve a hátrányos helyzetű csoportok körében végzett összehasonlító kutatásokra alapozva az összes tagállamot érintő nemzeti és európai szintű oktatáspolitikai ajánlásokat fogalmazzon meg a médiaműveltség fejlesztése tárgyában az Európai Bizottság számára. *A konzorcium magyar partnere és a formális oktatás terén végzett kutatás felelőse az OFI volt. A kutatás arra fókuszált, hogy hogyan jelenik meg a médiaoktatás az uniós tagállamok nemzeti tanterveiben, melyek a kimeneti követelmények, és milyen értékelési eljárásokkal mérik a médiaoktatás eredményességét, valamint hogyan képezik napjainkban a médiatanárokat szerte Európában.*

A kutatás alapvetései közül ki kell emelni, hogy a médiaműveltséggel kapcsolatos újabb érdeklődés kétségkívül kapcsolatban van azzal a ténnyel, hogy a média lát el bennünket a politikai folyamatokra vonatkozó ismereteink legnagyobb részével, illetve olyan (valós és fiktív) gondolatokat, képeket és reprezentációkat kínál, amelyek óhatatlanul befolyásolják a valóságról alkotott elképzeléseinket. A média szerepe meghatározóvá vált identitásunk kialakításában, és ma már a közéletben való mindennemű részvétel elképzelhetetlen a média felhasználása nélkül. A média a család, az iskola és az egyházak mellett – azok szerepét részben átvéve – társadalmunkban kétségkívül alapvető szocializációs tényezővé vált. A médiáról való tanítás és tanulás közvetlen indoka többek között a médiafogyasztás mehökkentő mértéke, az adatbiztonság problémái, a függőség problémái, a média manipulációs hatásainak ellensúlyozása, a kreatív szövegalkotás, a közvetlen mediális kommunikáció képességének egyre kevésbé nélkülözhető képessége, a részvételi demokrácia, az aktív állampolgárság ethoszának erősítése.

A kutatás eredményeiből fontosnak tartom kiemelni, hogy teljes az egyetértés a médiaoktatás szereplői között abban, hogy a kreatív eszközhasználat, a mediális megszólalás képességének fejlesztése kiemelten fontos, ez a szempont nem csupán a médiaműveltségre vonatkozó meghatározásokban, oktatáspolitikai állásfoglalásokban, ajánlásokban jelenik meg, hanem összhangban van a diákok médiahasználatban megmutatkozó érdeklődésével is. Ennek ellenére azonban a kutatás azt mutatja, hogy *a médiával kapcsolatos kreatív, illetve gyakorlati készségek fejlesztése nem jelenik meg markánsan a tantervekben.*

2.2.3 *A tanárképzés rendszerében* Magyarországon Mozgóképkultúra és médiaismeret alapszak (BA), Mozgóképkultúra és médiaismeret-tanár (tanári MA), Média-, mozgókép- és kommunikáció tanár (osztatlan tanárképzés) szakon sajátíthatóak el a médiaértés-oktatással kapcsolatos speciális ismeretek. Ezek azok, amelyek az általános és középiskolákban bevezetett mozgóképkultúra és médiaismeret tantárgy tanítására jogosítanak.

A képzések szakmailag, módszertanilag is összefonódnak és egymásra épülnek. A szakok képzési és kimeneti követelményeit a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet, valamint az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet tartalmazzák. *A követelmények között az internet veszélyeire, az online bántalmazás jelenségére, kezelésének módjára vonatkozó ismeretek nem szerepelnek.*

A tanárok szakképzettségét illetően kiemelendő az a tény, hogy *a médiaoktatás hamarabb jelenik meg a formális oktatásban, mintsem, hogy a tanárképzés kellő számban tudna elegendő szakembert kibocsátani a területre.* A médiaértés oktatás minőségi fejlesztésének garanciája csupán egy-egy tanár felkészültsége és az adott iskola vezetésének médiaoktatást támogató döntése. Hazánkban *a médiatanárok igen kevés százaléka rendelkezik szakképesítéssel, éppen eléri a 20-30 %-ot.* Ezt támasztják alá egyébiránt az OH elnöke által Hivatalom számára mellékelt azon nyilvántartás adatai is, amely személytelenített formában tartalmazza a KIR személyi nyilvántartásba bejelentetett, médiaismerettel, médiaműveltséggel kapcsolatos ismereteket oktató pedagógusok szakképzettségeit. A táblázat az érintett pedagógusok valamennyi szakképzettségét tartalmazza. *A 833 pedagógus szakképzettségére vonatkozó adatokat tartalmazó táblázat alapján látható, hogy 222 pedagógusnak, azaz a nyilvántartásban lévő tanárok 27%-ának van meg a megfelelő szakképzettsége.*

A médiatanárok szakképesítésére vonatkozó kötelező előírások azonban nincsenek, ebből következően a formális oktatásban – ahogyan azt az EMEDUS kutatás is megállapította – a médiaismereteket *az a tanár oktatja, akit az érdekel, vagy akit megbíznak vele,* függetlenül attól, hogy rendelkezik-e szakképesítéssel vagy sem. Tipikus médiatanár egyébiránt a más főszakkal (rajz, történelem, magyar nyelv- és irodalom szakos tanár) rendelkező tanár, aki érdeklődésből válik médiatanárrá vagy nem szakos tanár, de szakirányú végzettsége van.

Az *Nkt. 98. §-a* alapján ugyanakkor, ha az adott tantárgy vagy a tantárgyi modul vonatkozásában nincs megfelelő hazai felsőfokú képzés, vagy megfelelő végzettségű és szakképzettségű pedagógussal nem tudják ellátni a feladatot, akkor az iskolában az adott tantárgy, tantárgyi modul tanítására határozatlan időre alkalmazható, valamint az adott tantárgy, tantárgyi modul vonatkozásában az érettségin vizsgáztató tanár lehet az is, aki

- a Nemzeti alaptantervben az adott pedagógiai szakaszban az érintett műveltségi terület, több műveltségi terület vagy tantárgyi tartalom összevonásával kialakított komplex tantárgy vagy tantárgyi modul esetében az adott komplex tantárgyba, tantárgyi modulba bevont bármely műveltségi terület, tantárgy tanítására feljogosító szakos tanári végzettséggel és szakképzettséggel rendelkezik, valamint
- a tantárgynak, tantárgyi modulnak megfelelő szakirányú továbbképzésben szerzett szakképzettséggel rendelkezik, vagy
- a törvényben meghatározott szakirányú továbbképzés hiányában legalább százhusz óras pedagógus-továbbképzés keretében elsajátította az adott tantárgy, tantárgyi modul oktatásához szükséges elméleti és módszertani ismereteket.

Látható tehát, hogy a hazai jogszabályi környezet lehetővé teszi olyan pedagógusok alkalmazását is e területen, akik nem rendelkeznek megfelelő szakképesítéssel.

2012-ben, amikor az EMEDUS kutatás készült az iskolai tapasztalatok azt mutatták, hogy iskolafokonként két évfolyamon keresztül nagyjából heti két-két tanóra az a mérték, amely már alkalmas azoknak a képesség- és ismeretfejlesztő funkcióknak a hatékony fejlesztésre, amelyet a médiaoktatástól az oktatásügy remélhet. A KLIK 198 tankerülete fenntartásában lévő intézményben végzett kutatásának adatai alapján azonban az iskolák túlnyomó többségében *elvileg heti 1 órában* valósul meg az oktatás, de sok intézményben jellemzően mindössze 0,5 órát szánnak az oktatásra.

Fel kell hívni a figyelmet ugyanakkor itt arra, hogy a médiaoktatásra fordított időkeret a valóságban rendszerint helyi, vagyis iskolai, illetve a tanár személyes döntése.

Mivel pedig az iskolában zajló formális oktatás eredményességéről, azaz arról, hogy ténylegesen mi zajlik az osztályterekben semmilyen kutatás nem áll rendelkezésre hazánkban, nincs arra vonatkozó adat sem, hogy az iskolákban ténylegesen milyen időkeretben történik az ismeretek átadása ténylegesen. A megkeresett szervek válaszai azonban arra engednek következtetni, hogy a médiaismeretre, a médiaértésre, illetve a tudatos médiahasználatra vonatkozó műveltség tartalmak átadására szánt időkeretet gyakran nem használják ki.

Hazai átfogó jellegű, reprezentatív felmérés ugyan nincs a témakörben, azonban közelítő statisztikák, felmérések, illetve gyakorlati tapasztalatok a kapott válaszok alapján rendelkezésre állnak a *médiaértés-oktatás hatékonyságával* összefüggő eredményekről.

Fontos kiemelni, a NAIH elnökének tájékoztatását, amely szerint a munkatársai által iskolákban tartott előadások során azt tapasztalják, hogy a gyermekek nincsenek tisztában a közösségi média használatának veszélyeivel. A gyerekek közül jelenleg is sokan rendelkeznek közösségi profillal, azonban ennek ellenére nem mindenki ismeri az adatvédelmi beállításokat, zaklatás esetén pedig nem tudják, kihez forduljanak segítségért. Tekintettel arra, hogy szégyellik is bevallani ezeket az eseteket, a látencia is nagy.

E körbe tartozik az UNICEF Magyar Bizottsága 2014-ben kiadott „Jogod van a jogaidhoz” gyermekjogi felmérése eredménye, mely szerint a gyermekek fele találkozott már olyan tartalmakkal, amiket nem értett és minden 3. gyermeket ért már „piszkálódás” a neten.

Az NGYSZ által megrendelt és az ITHAKA Kft. által 2003-ban lebonyolított nem reprezentatív felmérésen alapuló kutatás szerint a 7. osztályosok körében 22% volt azoknak a diákoknak az aránya, akik sem internet-, sem médiaoktatásban nem részesültek, ugyanez az arány a középiskolás korcsoportban 15% volt. Az összes megkérdezett diákok közül közel 10% volt, akik lényegében semmilyen segítséget, támogatást nem kaptak a tanáraiktól a biztonságos internet használatával kapcsolatban. A médiával kapcsolatos ismeretekről a 7. osztályos diákok 46%-a, a 11. osztályos diákok 76%-a, az internettel kapcsolatos ismeretekről a 7. osztályos diákok 85%-a, a 11. osztályos diákok 78%-a tanult az iskolában. A gyerekek, fiatalok többsége részesült valamilyen szintű „számítástechnikai”, „internetes” felkészítésben, de azt sokuk nem tartotta megfelelőnek, mivel nem a valós igényeikre, kérdéseikre reagált.

Általánosságban megállapítható, hogy kifejezetten a médiával kapcsolatos oktatás az általános iskolában még kisebb arányban van jelen, ugyanakkor az internettel kapcsolatban több gyerek részesül valamilyen típusú, tartalmú oktatásban, mint a médiával kapcsolatban. A fenti, nem reprezentatív felméréseken és kutatásokon túl azonban megállapítható az is, hogy a megkeresett szerveknek szinte *egyáltalán nincsen tudomása, illetve megbízható információja a médiaértés-oktatás hatékonyságát mérő folyamatokról, felmérésekről vagy kutatási eredményekről*, az emberi erőforrások minisztere pedig kifejezetten arról tájékoztatott, hogy *a médiaértés-oktatás hatékonyságát mérő reprezentatív kutatások egyáltalán nincsenek.*

A megkeresett szervek válaszai alapján megállapítható, hogy az alacsony óraszám, az integratív jelenlét, valamint a kevés számú szakképzettséggel és hiányos kompetenciával rendelkező pedagógus iskolai jelenléte miatt a médiatudatosságra nevelés sok esetben nem valósul meg maradéktalanul és hatékonyan az oktatási rendszerben.

2.2.4 A médiaértés-oktatás hazai helyzetének elemzését természetesen nem lehet függetleníteni a rendelkezésre álló *digitális eszközpark, a digitális eszközök hozzáféréseinek kérdéséről*, valamint a digitális kompetenciától, amely az információs és kommunikációs technológiák használatával kapcsolatos kompetenciákat jelöli. Bár ez utóbbiak gyakorlati megvalósulása nem képezte jelen vizsgálat tárgyát, érdemes kiemelni, hogy a megkeresett szervek válaszai arra engednek következtetni és ebben a szakértők is egyöntetűen egyetértenek, hogy *ma Magyarországon az egyes köznevelési intézményekben rendkívül eltérőek a digitális eszközök tekintetében az adottságok és lehetőségek.*

2011 őszén 27 országban – köztük Magyarországon is – az ESSIE elnevezésű projekt keretében több mint 190 ezer kérdőív alapján monitorozták a digitális közoktatást.

A kutatási eredmények szerint 2006 óta megduplázódott a számítógépek száma az európai oktatásban, de az informatikai eszközök használata és a digitális kompetencia terén nagy egyenlőtlenségek tapasztalhatók. A magyar országjelentés szerint a számítógépekhez való hozzáférés közel áll az európai átlaghoz, szinte minden iskola szélessávú hálózatba van kötve. Megállapítható, hogy a tanárok eszközhasználati magabiztossága minden felmért évfolyamon alacsonyabb az európai átlagnál, míg a tanulóké általában magasabb.

A kutatás kidolgozta a *digitálisan felszerelt iskola* fogalmát, amelynek jellemzői a digitális eszközök száma, szélessávú internet sebessége, karbantartás, honlap és e-mail cím tanároknak és diákoknak, virtuális tanulási környezet. Mindezek figyelembe vétele mellett összesen három iskolaprofil különböztethető meg.

- A *digitálisan jól felszerelt iskolákba* a negyedikesek kb. 15 százaléka (EU átlag: 37 százalék), a nyolcadikosok 40 százaléka (EU átlag: 24 százalék), 11. évfolyamos gimnazisták 40 százaléka (EU átlag 55 százaléka) jár.
- A második típusba, azaz a *digitálisan részben felszerelt iskolák közé tartoznak a magyar iskolák jellemzően*. Ezt a típust az *alacsonyabb eszközszint és lassú internet vagy a szélessávú kapcsolat hiánya jellemez*.
- Az elmaradó harmadik kategóriába pedig a *nem "bekapcsolt" iskolák tartoznak*.

A fentiek miatt a mobilinternet használata komoly veszélyeket rejt magában, mivel *gyakorlatilag ellenőrizhetetlen a tanár és a szülő számára is*. Mivel azonban a kutatások alapján a *diákok közel felének van iskolán belüli mobilinternet elérhetősége*, ezért még inkább szükség lenne az iskolák digitális eszközparkjának fejlesztésére, mivel így legalább ellenőrzött, adott esetben szűrt tartalmakkal találkozoznának az oktatás alatt a gyermekek.

Álláspontom szerint a médiaértés-oktatás teljes körű megvalósításának egyik fontos előfeltétele a digitálisan jól felszerelt köznevelési intézmények léte, a fentiek alapján meglévő egyenlőtlenségek, hiányosságok pedig feltétlen folyamatos orvoslásra, fejlesztésre szorulnak.

2.3. A tudatos médiafogyasztási attitűd kialakítása és a jogtudatosítás aspektusa

2.3.1 A jó gyakorlatok jelentősége

A vizsgálat kifejezett célja volt a bevált gyakorlatok feltérképezése, artikulálása a médiaértés-oktatás terén, függetlenül attól, hogy az állami vagy civil program keretében, illetve formális, informális, iskolarendszerű, iskolarendszeren kívüli oktatás keretei között valósult-e meg. Számos példa van a hazai jó gyakorlatra, amelyek hozzájárulnak a gyermekek, pedagógusok és szülők jogtudatosságának növeléséhez a médiaismeretek terén.

- Az állami hivatalok önálló, kiemelkedő jelentőségű és profi megvalósítású kampányai közül kiemelendő a *Bűvösvölgy Magyarország* első médiaértés-oktató központja, amelyet a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság hozott létre, és 2014 nyara óta fogadja a 9-16 év közötti gyermekeket. A projekt élményalapú oktatási formában vezeti be a gyermekeket a média világába, tanítja meg őket a tudatosabb és biztonságosabb médiahasználatra.
- Ilyen a NAIH koordinálta *Arcades projektpályázat*, melynek fő célkitűzése az Európai Unió tagállamaiban az adatvédelem oktatásba való bevezetése, a *Kulcs a net világához elnevezésű* oktatási segédanyagként használható tanulmánykötet.
- Nagy volumenű program az NGYSZ, az Alapítvány és a NISZ vezette konzorcium *Safer Internet Programja* és kiemelendő civil kezdeményezés az UNICEF *Ébresztő-óra gyerekjogi iskolai programja*, valamint a *HelpApp okostelefon* alkalmazása.
- Önálló és kiemelkedő hazai kezdeményezések a *Televele Médiapedagógiai Műhely*, amelynek céljai között szerepel a szülők és nevelők médiaismeretének fejlesztése, kompetenciájuk növelése a gyermek életkori sajátosságaihoz igazodó médiatartalmak kiválasztásában. A szülők és a pedagógusok számára olyan foglalkozásokat szerveznek, melyek segítségével révén nagyobb kompetenciával vehetnek részt a gyermekek tudatos médiahasználatának kialakításában.

- A *Médiaunió Alapítvány* minden évben egy társadalmi témát választ ki, és abban a témakörben folytat társadalmi célú kampányt. A Médiaunió Alapítvány 2014-es kampányának témája a felelős médiahasználat volt, amely a „*Neked8?*” elnevezést kapta és célja a szülők, pedagógusok, kiskorúak és fiatalok figyelmének felhívása a tudatos és felelős médiahasználatra.
- Fontos kezdeményezés a *Van Helyed Alapítvány* alkotásközpontú modellprogramja.
- A hazai jó gyakorlatként kiemelendő a *Kanada Nagykövetsége, az Oktatási Jogok Biztosának Hivatala és a Vizuális Világ Alapítvány* „*Képes gyermekjogok*” címmel iskoláskorúak számára közösen indított programja, amelynek célja a gyermekjogokkal kapcsolatos ismeretek elmélyítése volt. A program kreatív médiapedagógiára épült, kooperatív oktatási módszereket és közösségi médiát alkalmazott.
Az összefogás eredménye, hogy a demokratikus értékek és a jogi ismeretek közvetítése, a pedagógiai-módszertani fejlesztés és a vizuális kultúra a program során egyszerre érvényesült. A Vizuális Világ Alapítvány 2004 óta hív életre a média kreatív és kritikus használatával kapcsolatot, párbeszédet és együttműködéseket a társadalom egyes csoportjai között. A médiaművészetek, a pszichológia és a pedagógia eszközeit kombinálja egyedi módon. Célja, hogy a szociálisan, kulturálisan vagy fizikailag jelentősen különböző emberek is képesek legyenek az egymással való jó kommunikációra és hatékony együttműködésre. A kritikus, értő közönség nevelését, a médiatanárok összefogását és képzését kezdetektől fogva támogatja. Saját gyártású dokumentum- és referenciafilmjei értékteremtő, szemléletformáló hatásúak.
A program 2012. február 20-án *Képes gyermekjogok (Rights of the Child in Images)* címmel indult Magyarország tíz, egymástól jelentősen eltérő földrajzi elhelyezkedésű, jellegű és eltérő lehetőségekkel rendelkező iskolája számára. A program sikeressége médiapedagógiai módszerek, vizuális művészet, kooperatív oktatási módszerek és a közösségi média alkalmazásán alapult úgy, hogy közben alkalmazkodott az egyes iskolák helyi igényeihez, maximálisan kiaknázta a különböző típusú képességek és tudások adta lehetőségeket. Az iskolákban az igazgatók, egy vagy két partnertanár, és egy 10-30 fős diákcsoport vett részt a projektben.
A pilot program során eljuttatták az iskolaigazgatókhoz a kezdőcsomagot, amely tartalmazta a kanadai nagykövet videó üzenetét, az Amnesty International emberi jogok oktatásához készült segédanyagát, és a részletes programleírást. A videó üzenetből derült ki, hogy a nagykövet az adott iskolának melyik jogot sorsolta ki, amellyel később dolgozniuk kellett.
Az első foglalkozáson a partnertanárok alapvető információkat adtak át az Emberi Jogok Nyilatkozatáról és a Gyermekjogi Egyezményről, feladatuk volt, hogy elgondolkoztassák a diákokat a számukra sorsolt jognak a mélyebb jelentéséről, érvényesüléséről, életükre gyakorolt hatásáról. Ezután a csoport minden tagja a megadott gyermekjoggal kapcsolatban készített egy képet képaláírással, szabadon választott technikával, amit a partnertanár összegyűjtött, és elektronikus formában elküldött a szervezőknek. A képekből zsűri választotta ki a legértékesebb diákmunkákat, a résztvevők a program Facebook oldalán szavazhattak a közönségdíjas képekre. A diákoknak tehát így lehetőségük volt az emberi és a gyermeki jogokat a személyes érzelmeken keresztül is megközelíteni.
- A nemzetközi jó gyakorlatok között érdemes megemlíteni a 2007 februárjában alakult non-profit szervezet, a *FOSI (Family Online Safety Institute) tevékenységét*, melynek célja, hogy összegyűjtse az online biztonság legjobb eszközeit és módszereit, és eljuttassa azokat a szülőkhöz és gyerekekhez. Tevékenységi körébe tartozik a kormányzati szervek, jogalkotók, cégek és médiainstítmények online biztonságról való oktatása és tájékoztatása világszerte. 2015. november 17-én adta ki a FOSI legutóbbi kutatási jelentését „*Szülők, titoktartás és technológiahasználat*” címmel.

A jelentés alapját 589 fő, 6-17 éves gyermekek szüleinek internetes megkérdezése és Philadelphia külvárosában végzett 3 fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálat biztosította. A projekt feltárta, hogy hogyan látják a szülők a gyermekek életében szerepet játszó technológia szerepét, hogyan felügyelik a gyermekek online aktivitását és hogyan jellemzik a technológia jó használatát. A FOSI megalakulása óta rendszeresen szervez különböző eseményeket az éves konferenciák mellett. 2015 októberében a kiberbiztonság tudatosítására, a cyberbullying megelőzésére és a digitális állampolgárságra helyeztek kiemelt hangsúlyt. Megerősítették, hogy a jó digitális állampolgár tiszteletteljes és tudatos viselkedése növeli a saját online biztonságát és olyan környezetet teremt, amelyben a cyberbullying nem megengedett.

A fenti jó gyakorlatok jelentőségét az adja, hogy ráirányítják a figyelmet arra, hogy a hiányosságok, illetve a problémák kezelésében léteznek szakmailag is megalapozott, hatékony megoldások és hozzájárulnak a jogtudatosítás folyamatához. Hangsúlyoznom kell, hogy napjainkban felértékelődik a formális, informális, nemformális kultúra- és tudásközvetítő rendszerek, intézmények, szervezetek szerepe. Jellemző tapasztalat és erről a megkeresett szervezetek is beszámoltak, hogy a kötelező stúdiumok sok esetben ellenérzést is kiválthatnak a diákokban, továbbá rendkívül magas óraszámokkal kell eleve megbirkózniuk a tanulóknak. A kötelező iskolai képzéstől nem várható el továbbá, hogy befejezett, lezárt tudást nyújtson, holott a kulcskompetenciák, az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges motívumok és tanulási képességek kialakítása a cél. *Ezért szükség lenne minél szélesebb körben bevonnani az eredményes civil, szakmai programokat, illetve kezdeményezéseket a médiaértés-oktatásba.*

2.3.2 A jogtudatosítás jelentősége és az online bántalmazás megelőzésének feladata

Szorosan összefügg a médiaértés-oktatás és az ezzel kapcsolatos jogtudatosítás szintjével az utóbbi években egyre inkább elharapózó jelenség, az *online megfélemlítés vagy bántalmazás (cyberbullying)*, amelynek kezelésében a gyermekeknek, fiataloknak szükségük lenne egyértelmű iránymutatásokra. A szakértők egyöntetű véleménye szerint a médiaértés-oktatás lehetne ennek az igazi terepe. Az *online bántalmazás* tartalmi elemei az erotikus képek küldözgetése (sexting), az internetes kibeszélés (mém), az internetes pedofília és a közösségi terek. A sexting esetén a felvételeket az érintettek önmagukról, vagy közös megegyezéssel másról készítik. Internetes kibeszélés (mém) manapság gyakran hamis hírek, kínos videók vagy képek terjesztéséből áll, ami sokszor kifejezetten durva lejárató kampányba torkollik. A kárvallott alany általában idegen személy, akit az internetes közösség „kipécéz” tulajdonsága vagy megnyilvánulása alapján. Ezen jelenségek kezelésében a gyermekeknek a vizsgálat tapasztalatai szerint nagyon kevés ismerettel bírnak, sok esetben nem tudják, melyik szervhez fordulhatnak segítségért. *Ugyanakkor, ahogyan arra már korábban is felhívtam a figyelmet, célként sem a NAT, sem a tanárszakok képzési és kimeneti követelményei nem tartalmazzák az online bántalmazás jelenségével, kezelésével kapcsolatos kompetenciákat. Az államtitkár válaszában elismerte, hogy a pedagógusképzésben jelenleg még nem jelent meg hangsúlyosan az, hogy hogyan kezeljék, hogyan adják át a médiaműveltséggel kapcsolatos tartalmakat, hogyan tudják az oktatás során aktív és biztonságos módon alkalmazni a médiát.*

Egyetértek az Alapítvány elnökének álláspontjával, aki fontosnak tartja a *bullying és cyberbullying jelenség szoros összefüggésben való kezelését*. Azaz, minden iskolai kortárs erőszak esetén a megoldáskeresésnek ki kell terjednie az online térre is, a cyberbullying esetekben pedig fontos lenne, hogy az iskolai közösség is tisztában legyen az erőszak kiterjedtségét illetően. Az Alapítvány tapasztalatai szerint *az iskolai oktatás megközelítése figyelmen kívül hagyja az internet közösségi jellegét*, így a tudatos médiahasználat és ezen belül a tudatos internethasználat, mint a legnagyobb nyilvánosság tere kevésbé tudja érzékenyíteni a gyerekeket. Nagyobb szerepet kellene kapnia az interaktív megközelítésnek, amiben az oktató is tanulhat a fiataloktól és, amiben megjelenhet a felnőttek által kiépített védelem és a jogorvoslat a káros, illegális és bántó tartalmak, vagy a zaklatás terén.

Szükséges itt kiemelni, hogy a szakemberek szerint a gyerekek, fiatalok szexuális nevelése, konfliktuskezelő készségeinek fejlesztése, valamint *az iskolai közösségfejlesztés hatalmas hiányosságokat mutat a jelenkor iskolai nevelésében*. Ennek orvoslása érdekében olyan programokra lenne szükség, amelyek közösségként tekintenek az iskolára (diák, pedagógus és szülő közössége), tudatosan bánnak azokkal a modernkori jelenségekkel, melyek a fiatalok életében jelen vannak (digitális eszköztár, internet, drogok), és saját, közösségi alapú szabályokat, illetve értékeket alkotnak a veszélyes helyzetek megelőzésére. Ehhez elengedhetetlen a pedagógusok *személetének formálása, eszköztáruk bővítése, és olyan élmények megtapasztalása, amelyek nem a didaktikus oktatás, hanem a tapasztalati- és a nem formális tanulásra épülnek*. Ezekben a fejlesztési célokban ideális partnerek lehetnek a civil szervezetek, alternatív iskolák, élménypedagógiai szervezetek, ifjúságfejlesztő műhelyek.

A fentiek megvalósulása azért is különösen fontos, mert a tinédzser öngyilkosság vezető oka a kortárs offline és online bántalmazás együttes megélése, amikor az áldozat minden közösségi térben bántalmazást, szégyent, kirekesztettséget él meg.

Itt szeretném felhívni a figyelmet továbbá az UNICEF Magyar Bizottságának a gyermekek online biztonsága témakörében végzett kutatási eredményeire is. Eszerint a gyermekek védelmének érdekében tett lépések során nem szabad elfeledkezni arról a mérlegről, amelynek az egyik serpenyőjében a mindenfajta erőszak elleni védelmi intézkedések vannak, míg a másikban a Gyermekjogi Egyezmény és más nemzetközi emberi jogi egyezmények által meghatározott jogok (például a véleménynyilvánítás szabadsága, a magánélethez való jog).

A kellő egyensúlyt természetesen a gyermekek legfőbb érdekének szem előtt tartásával kell megtalálni úgy, hogy az internet hasznossága érvényesülni tudjon az ésszerű és szükségyszerű korlátok kialakítása mellett.

Érdemes rámutatni arra a *tendenciára* is, amelyről a megkeresett szervek tájékoztattak, hogy a pedagógusoknál megfigyelhető, hogy egyre nagyobb az igény arra, hogy olyan *edukatív programokat vigyenek be civil szervezetek az oktatási intézményekbe, amelyekből ők maguk is tanulhatnak*. Az intézményi igény alapja, hogy maguk a pedagógusok és az igazgató is sokszor úgy érzi, hogy nem tudnak segíteni a gyerekek ilyen típusú ügyekben, nem ismerik az elérhető segítségeket és nincsenek tisztában bizonyos jogi következményekkel. Érdemes kiemelni azt a gyakori jelenséget is, hogy egy-egy akut eset kapcsán kérnek segítséget, amikor már bajban van egy gyerek, vagy egy osztályközösség és tehetetlennek érzik magukat a megoldásban.

Segítséget várnak abban is, hogy milyen módon lehet beszélgetni ezekről a problémákról a fiatalokkal úgy, hogy megnyiljanak és megosszák élményeiket. Itt tartom szükségesnek kiemelni az *NGYSZ álláspontját*, amely szerint a médiaműveltség hiánya az internet biztonságos használata tekintetében egyértelműen a fényképek, valamint a személyes adatok megosztásának meggondolatlanságában, a médiafogyasztási szokásokban, valamint az online bántalmazás elleni védelem hiányosságaiban testesül meg.

A beérkezett szakmai válaszok alapján fent elemzett, egyre erősödő jelenségek megelőzése, illetve hatékony kezelése érdekében álláspontom szerint nagy jelentősége van a jogtudatosításnak, a megfelelő jogismeret hiánya ugyanis az összes oktatási szereplő oldaláról, azaz a gyermekek, pedagógusok, de még a szülők oldaláról is korlátozza, vagy éppen akadályozza az alapvető jogok érvényesülését. A leghatásosabb prevenció az iskolai konfliktusok megelőzésére a jogtudatosítás eszköze. A gyermekek jogai érvényesülésének minimális feltétele, hogy a *gyermekkel foglalkozó szakemberek részesüljenek megfelelő emberi, gyermeki jogokat, adott esetben fogyasztói ismereteket, kritikus médiafogyasztással kapcsolatos kompetenciákat nyújtó képzésekben*. A jogismeretek átadásában nyilván az iskola lenne az elsődleges terep a kerettanterveken és a helyi tanterveken keresztül, ugyanakkor az informális oktatás is legalább olyan hatékony lehet ezen a téren, mint a formális oktatás.

Összegzés

Az állami és civil szakmai szereplők is egyetértenek abban, hogy a médiaműveltség növelése jelentős mértékben hozzájárul egy versenyképesebb tudásgazdaság, egyúttal egy befogadóbb információs társadalom megteremtéséhez. A médiaműveltség szintjének felmérésére ugyanakkor *nem állnak rendelkezésre egyeztetett kritériumok vagy normák*, amely alapján egy teljeskörű és reprezentatív kutatással gyorsan felmérhetőek lennének a jelenlegi rendszer működésének tapasztalatai, annak erősségei, illetve gyengeségei, lehetőségei és mindezek alapján kijelölhetőek lennének a jövőbeli célok, a fejlesztések irányai.

A médiaismeret stúdiumok kapcsán sajnos nincsenek jelenleg ismereteink arról, hogy az iskolákban pontosan *milyen digitális eszközök* állnak rendelkezésre, *milyen tanári kompetenciával rendelkeznek* a pedagógusok, a kerettantervekből továbbá *milyen tartalmi elemek kerülnek át a helyi tantervbe*, és azokból ténylegesen *milyen tartalmi elemek valósulnak meg, milyen időkeretben*. Ezek nélkül nem lehet egyértelmű az sem, hogy hol vannak a hiányosságok és melyek azok az elemek a médiaoktatásban, amelyekben változtatni kell hatékonyság és az elérhetőség növelése érdekében.

A köznevelésben a médiaismeretre és a médiaműveltségre vonatkozó tudás átadását szolgáló tantárgyak korlátozottan fejlesztik a gyermekek ilyen irányú kompetenciáját, hiszen erre sok esetben sem a pedagógusok felkészültsége nem alkalmas, sok intézményben pedig a tárgyi feltételek sem adottak, vagy rendkívül eltérőek a helyi viszonyok e tekintetben. Nincsenek továbbá a gyermekek tisztában az online bántalmazás jelenségével, annak a jelentőségével, nincsenek ismereteik azokról a segítő szervezetekről és hatóságokról, amelyek az interneten megélt traumák feldolgozásában, a visszaélések kapcsán segítségükre lehetnek.

A megkeresett szervek válaszai és azon túl a Hivatalomhoz érkező panaszok is arra engednek következtetni, hogy nemcsak a gyermekek, de a szülők és pedagógusok sincsenek tisztában az internettel kapcsolatos tényleges kockázatokkal, veszélyekkel, valamint azok kezelésének módjával. Összességében *jelenleg a köznevelés rendszerében leginkább a médiaoktatás szándéka látszódik, annak eredményei már sokkal kevésbé.*

Mindezek alapján megállapítom, hogy a megfelelő kompetenciával rendelkező szakképzett pedagógusok hiánya, a médiaértés-oktatásra vonatkozó ismeretek főként elvi szinten létező, a gyakorlatban ellentmondásos, hiányos átadása, a médiaértés-oktatás hatékonyságát felmérő, átfogó, illetve reprezentatív állami kutatás, a célokat meghatározó helyzetelemzés hiánya együttesen a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával, ennek kapcsán a művelődéshez való jogával összefüggő visszásságot okoz. A jelenlegi helyzet ugyanis álláspontom szerint alkalmas arra, hogy a jogsérelem közvetlen veszélyét idézze elő.

Intézkedéseim

A jelentésben feltárt, alapvető jogokkal összefüggő, az alapjogsérelem közvetlen veszélye miatt fennálló visszásság jövőbeni megelőzése érdekében az Ajbt. 32. §-a alapján *felkérem* az emberi erőforrások miniszterét, hogy

- 1) kezdeményezze a médiaértés-oktatás hazai helyzetének felülvizsgálata keretében a médiaértés-oktatás hazai helyzetét feltérképező átfogó állapotfelmérés készítését, a pedagógusok szakirányú ismereteinek, készségeinek fejlesztését és tegyen lépéseket a szakképesítéssel rendelkező pedagógusok létszámának növelése érdekében;
- 2) kezdeményezze a Nemzeti Alaptanterv jelenlegi célrendszerének és a pedagógusképzés rendszerének felülvizsgálatát, hogy a képzési és kimeneti követelmények között az online bántalmazás jelenségével kapcsolatos ismeretek is helyet kapjanak.

Budapest, 2016. február

Székely László sk.

1. számú melléklet

ÁLTALÁNOS ISKOLA 1 – 8. évf.

Vizuális kultúra

A médiatudatosság fejlesztésének egyre fontosabb aspektusa már ebben az iskolaszakaszban is a vizuális megfigyelés és értelmezés segítségével megvalósuló médiahasználat és médiaértés. Ebből következően a tervezés során fontos szempont, hogy az 1–4. évfolyamon a mozgóképkultúra és médiaismeret bizonyos kapcsolódó fejlesztési követelményeit a vizuális kultúra tantárgy óraszámkeretein belül kell végrehajtani.

1-2. évfolyam:

A média társadalmi szerepe, használata; Médiahasználati szokások médiumok, médiaélmény-feldolgozás 4 óra

(Saját médiahasználati szokások tanulmányozása. Médiaélmények feldolgozása, önreflexiós készség fejlesztése. A különböző médiumok beazonosítása, tudatosítása. A médiatartalmak közötti választás tudatosságának fejlesztése. Olvasási készség és szókinccs fejlesztése médiaszövegekkel.)

A média kifejezőeszközei Kép, hang, cselekmény 4 óra

(Médiaélmények feldolgozása, önreflexiós készség fejlesztése. Az érzelmkifejezés képességének a fejlesztése. A figyelmi koncentráció, az érzékelés pontosságának fejlesztése. A médiaszövegek alapvető alkotóelemeinek azonosítása. Annak felismerése, hogy a médiaszövegek emberek által mesterségesen előállított alkotások (a média konstruált valóság). Részvétel a tanulócsoportban folyó beszélgetésben és vitában. Saját vélemény megfogalmazása.)

A média társadalmi szerepe, használata Személyes élmény, médiaélmény 4 óra

(A közvetlen kommunikáció jelzéseinek, illetve a közvetett kommunikáció eszközeinek megfigyelése, tudatosítása. Önismeret, önreflexiós készség fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata Tájékozódás a virtuális terekben 4 óra

(A kreatív, kritikus internethasználat fejlesztése. Az internetes tevékenységekhez kapcsolódó biztonság növelése. A gyerekek virtuális terekben zajló tevékenységeihez kapcsolódó élmények feldolgozásának segítése.)

3-4. évfolyam:

A média társadalmi szerepe, használata Médiahasználat, élménybefogadás, élményfeldolgozás Médiumok a mindennapi környezetben 4 óra

(A médiatartalmak közötti választás tudatosságának fejlesztése. Saját médiaélmények feldolgozása, önreflexiós készség fejlesztése. Médiaszöveg-típusok beazonosítását, tudatosítását segítő kompetenciák fejlesztése. Olvasási készség és szókincs fejlesztése médiaszövegekkel.)

A média kifejezőeszközei A médiaszövegek nyelvi jellemzői és érzelmi hatása 4 óra

Az elemi mozgóképi szövegalkotó kódok felismerését, médiaszöveg-olvasást segítő kompetenciák fejlesztése. Az elemi mozgóképi szövegalkotó kódok kreatív alkalmazása, médiaszöveg-írás. A médiaszövegek elemi szövegalkotó kódjai, kifejező eszközei által kiváltott érzelmek felismerése és kifejezése, az önreflexió fejlesztése.

A média társadalmi szerepe, használata A média működési módja, mediális információforrások megbízhatósága 4 óra

Kritikai gondolkodás fejlesztése. A mediális információforrások megbízhatósága megítélésének fejlesztése.

A média társadalmi szerepe, használata Tájékozódás a világhálón, a virtuális terekben, biztonságos internethasználat 4 óra

Az életkornak megfelelő, biztonságos tájékozódás és közlekedés kialakítása az online környezetben, a virtuális terek használata során.

Az internethasználat és mobiltelefon-használat lehetőségeinek és kockázatainak tudatosítása. Kreatív, kritikus internethasználat fejlesztése. Az online közösségekben való részvétel kockázatainak, viselkedési szabályainak, kommunikációs jellemzőinek tudatosítása.

5-8. évfolyam:

Média és mozgóképkultúra – A média kifejezőeszközei Reprodukálás és ábrázolás – a mozgókép kettős természete 2 óra

Az életkornak megfelelő mozgóképi (film, televízió, videó, komputerjáték, web) szövegértés képességének fejlesztése, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mozgóképi írás-olvasás tudás fejlesztése. Alapszintű mozgóképnyelvi tájékozottság megszerzése.

Média és mozgóképkultúra – A média kifejezőeszközei A kiemelés (hangsúlyozás) alapeszközei a mozgóképi ábrázolásban, az írott és az online sajtóban 3 óra

(Az életkornak megfelelő mozgóképi (film, televízió, videó, komputerjáték, web) szövegértés képességének fejlesztése, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mediális írás-olvasás tudás fejlesztése. A médiumok nyelvi apparátusára vonatkozó alapszintű tájékozottság megszerzése.)

Média és mozgóképkultúra – A média kifejezőeszközei A montázs szerepe és alapformái a mozgóképi ábrázolásban 2 óra

(Az életkornak megfelelő mozgóképi – film, televízió, videó, komputerjáték, web – szövegértés képességének fejlesztése, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mediális

írás-olvasás tudás fejlesztése. A médiumok nyelvi apparátusára vonatkozó alapszintű tájékozottság megszerzése.)

Magyar nyelv és irodalom („A” jelű kerettanterv)

7–8. évfolyam:

A média kifejezőeszközei (1) Történet és elbeszélés a mozgóképen 3 óra

(Annak felismerése, hogy a média nyújtotta lehetőségek közti választás erkölcsi-esztétikai felelősséget is jelent. Az életkornak megfelelő mozgóképi (film, televízió, videó, komputerjáték, web) szövegértés képességének fejlesztése, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mediális írás-olvasástudás fejlesztése. A médiumok nyelvi apparátusára vonatkozó alapszintű tájékozottság megszerzése.)

A média kifejezőeszközei (2) A mozgóképi és az írott sajtó szövegeinek rendszerezése 3 óra

(Annak belátása, a mozgóképi és írott szövegek közti választás erkölcsi-esztétikai mérlegelést és értékelést igényel. Az életkornak megfelelő mozgóképi (film, televízió, videó, komputerjáték, web) szövegértés képességének fejlesztése, önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mediális írás-olvasástudás fejlesztése. A médiumok nyelvi apparátusára vonatkozó alapszintű tájékozottság megszerzése. A tudatos szövegválasztás képességének fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata A média nyelve, a médiaszövegek értelmezése 4 óra

(Annak belátása, hogy a média nagyfokú társadalmi szerepet játszik; a szerep megítéléséhez elvi-erkölcsi alapon nyugvó mérlegelés szükséges. A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása. Alapszintű, a média művelődéstörténetére vonatkozó tájékozottság megszerzése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. Önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek

7–8. évfolyam

Médiakörnyezet, a média funkciói, a nyilvánosság 3 óra

(A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése.)

A médiamodellek és intézmények 3 óra

(Annak megértetése, hogy miért jelenik meg a média közönsége kettős szerepben: mint vásárló és mint áru. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata – Reklám és hír a hagyományos és az új médiában

2 óra

(A „naiv fogyasztói” szemlélet átértékelése, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése.)

Informatika

5–6. évfolyam

4.3. Médiainformatika (óraszám jelzése nélkül)

(A hagyományos és az elektronikus média kezelése, internetes média elérése, információk letöltése a számítógépre, információk értelmezése.)

7–8. évfolyam

4.3. Médiainformatika (óraszám jelzése nélkül)

(A legújabb médiainformaticai technológiák használata, alkalmazása; önálló és kritikus attitűd fejlesztése.)

GIMNÁZIUMOK 9–12. évf.

Mozgóképkultúra és médiaismeret

9–10. évfolyam

A szabályozás szerint a gimnázium 9(–10). évfolyamán kötelezően választható tantárgy a mozgóképkultúra és médiaismeret, míg 11–12. évfolyamon a művészetek műveltségterület tantárgyai közül (énekezen, dráma és tánc, vizuális kultúra, mozgóképkultúra és médiaismeret) az iskola döntheti el, hogy az adott órakeretből mely tantárgyakat és milyen arányban fogja tanítani. 11–12. évfolyamon a művészetek műveltségterület kötelező összes óraszámkerete heti 2 óra/évfolyam. Ennek megfelelően az iskola 11–12. évfolyamon a számára megfelelő jellemzőkkel ruházhatja fel a művészeti oktatását azáltal, hogy a számára megfelelő művészeti tantárgyak kiválasztásával, vagy akár komplex művészeti oktatásban gondolkodva alakítja ki a művészeti tantárgyak struktúráját a helyi tantervében.

A mozgóképkultúra és médiaismeret egyes tartalmai az 5–8. évfolyamokon az **anyanyelv, a történelem, a vizuális kultúra és az informatika óráin** jelennek meg, míg a 9–12. évfolyamokon a helyi tantervtől, az iskolák döntésétől függően más- és más évfolyamokon, illetve időkeretben tanítják a tárgyat. Ezért is alapvető a teljes fejlesztési időszakra vonatkozóan átgondolt tematikai-módszertani tervezés, melynek a 9. és 10. évfolyamokon az alapozás, az addigiakban részlegesen, foltszerűen érintett ismeretek összekapcsolása és a gyakorlati képességek fejlesztése, míg a 11. és 12. évfolyamokon a médiajelenségekkel kapcsolatos elvontabb társadalomtudományi gondolkodás fejlesztése és a konvenciókon túlmutató művészi alkotások, az új média-nyelvhasználat értő befogadása a célja.

A média kifejezőeszközei. A technikai úton rögzített kép és hang, mint a mozgóképi ábrázolás anyaga 2 óra

(Az életkornak megfelelő mozgóképi (film, televízió, videó, komputerjáték, web) szövegértés képességének fejlesztése, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mozgóképi írás-olvasástudás fejlesztése. Középszintű mozgóképnyelvi tájékozottság megszerzése.)

A média kifejezőeszközei. A mozgóképnyelv kifejező eszközei 5 óra

(Az életkornak megfelelő mozgóképi (film, televízió, videó, komputerjáték, web) szövegértés képességének fejlesztése, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mediális írás-olvasástudás fejlesztése. A médiumok nyelvi apparátusára vonatkozó alapszintű tájékozottság megszerzése.)

A média kifejezőeszközei. A látványszervezés alapeszközei a mozgóképen 3 óra

(Az életkornak megfelelő mozgóképi (film, televízió, videó, komputerjáték, web) szövegértés képességének fejlesztése, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mediális írás-olvasástudás fejlesztése. A médiumok nyelvi apparátusára vonatkozó alapszintű tájékozottság megszerzése.)

A média kifejezőeszközei. A mozgóképi szövegek rendszerezése 4 óra

(Az életkornak megfelelő mozgóképi (film, televízió, videó, komputerjáték, web) szövegértés képességének fejlesztése, önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mediális írás-olvasástudás fejlesztése. A médiumok nyelvi apparátusára vonatkozó alapszintű tájékozottság megszerzése.)

A tudatos szövegválasztás képességének fejlesztése.)

A média kifejezőeszközei. Az új média néhány formanyelvi sajátossága 2 óra

(Az életkornak megfelelő mozgóképi (film, televízió, videó, komputerjáték, web) szövegértés képességének fejlesztése, a média, kizárólagosan az audiovizuális média és az internet működési módjának tisztázása, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a mozgóképi írás-olvasástudás és a kritikai médiatudatosság fejlesztése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai és kreatív képességek fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. A kommunikáció történetének fordulópontjai és a nyilvánosság 4 óra

(A média, kizárólagosan az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása. Alapszintű, a média művelődéstörténetére vonatkozó tájékozottság megszerzése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. A médiakommunikáció szereplői, médiainstanzok és közönségek 3 óra

(A média társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása.)

Alapszintű, a média művelődéstörténetére vonatkozó tájékozottság megszerzése, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése, a naiv

fogyasztói szemlélet átértékelése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. A média nyelve, a médiaszövegek értelmezése 5 óra

(A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása. Alapszintű, a média művelődéstörténetére vonatkozó tájékozottság megszerzése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. Önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. Médiahasználat, médiaetika 4 óra

(A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

11-12. évfolyam

Félév	Óraszám	Téma	Ismeretek/fejlesztési követelmények
1.	32	Mozgóképi közlésmód kifejezőeszközei; szövegépítkezés a hagyományos és az új médiában.	1/1, 1/2, 1/3, 1/4 5/1, 5/2, 5/3, 5/6, 5/7.
2.	32	Narráció; nyilvánosság; médiaipar.	2/1, 2/2, 2/3, 2/4, 2/6 4/1, 4/3, 4/4 6/1, 6/2, 6/3, 6/4.
3.	34	Szerepjáték; tömegkultúra és szerzői kultúra; reprezentáció; normák és konfliktusok.	2/5 3/1, 3/2, 3/3, 3/4, 3/5, 3/6, 3/7 7/1, 7/2, 7/3 8/4, 8/5, 8/6.
4.	32	Tömegkommunikációs modellek; infokommunikáció és identitás; befogadáselméletek; dokumentarizmus; médiaetika, médiaszabályozás.	4/2 5/4, 5/5 6/5, 6/6 7/4, 7/5 8/1, 8/2, 8/3, 8/7.

Ha egy intézmény egyetlen féléven át kívánja a mozgóképkultúra és médiaismeret tantárgyat oktatni, a rendelkezésre álló 32 kerettantervi órában e javaslat szerint a szövegépítkezéssel és a mozgóképi közlésmód alapvető kifejezőeszközeivel érdemes foglalkoznia. A tanulók így a következő ismereteket sajátítják el, illetve fejlesztési követelményeknek tesznek eleget: 1/1, 1/2, 1/3, 1/4, 5/1, 5/2, 5/3, 5/6, 5/7 – ahol az egyes számok a kerettanterv ismeretegységeinek számát jelölik. Ha két félév áll rendelkezésre, ez az anyag kiegészül a fenti táblázat második sorában felsoroltakkal, három félév esetén pedig a harmadik sorral stb.

A média kifejezőeszközei. A figyelemirányítás, hangulatteremtés és értelmezés fő eszközei

18 óra

(Sajátos mozgóképi szövegalkotó kódok felismerése és alkalmazása. Az intertextualitás jelenségének felismerése és értelmezése.)

A média kifejezőeszközei. A mozgóképi elbeszélés 12 óra

(A filmelbeszélés eszközrendszerének tudatosítása. Összetettebb (időben és térben elkülönülő) cselekmények megjelenítése, tagolása.)

A média kifejezőeszközei. Szerzői kultúra és tömegkultúra, mint eltérő beszédmódok

18 óra

(A szerzői nézőpont, a szemléleti és műfaji keretek felismerése, az ezeket szolgáló audiovizuális kifejezőeszközök azonosítása.)

A média társadalmi szerepe, használata. Tömegkommunikáció, nyilvánosság, hálózati kommunikáció 18 óra

(A tömegkommunikációt és a mediatizált nyilvánosságot jellemző tények, modellek megismerése. A nyilvánosság átalakulása: a folyamat főbb jellemzőinek végigkövetése, saját környezetben azok felismerése. A hálózati kommunikáció hatása a nyilvánosságra: fogyasztói tapasztalatok általánosítása a média közösségszervező funkcióval kapcsolatban.)

A média társadalmi szerepe, használata. Az új média formái és szövegépítkezési sajátosságai

20 óra

(Az internetes szövegépítkezés sajátosságainak megismerése, blogok, közösségi oldalak stb. tartalmának elemzése, online médiaszövegek készítése. Részvétel a lokális nyilvánosságban.)

A média társadalmi szerepe, használata. Médiaipar, médiafogyasztás és – befogadás 16 óra

(A médiaipar működésének megismerése, médiajelenségekről szóló elemzés értelmezése, önálló kérdések és vélemény megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban. A kritikai gondolkodás fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. Médiareprezentáció, valóság és hitelesség

16 óra

(A hitelesség igényével fellépő médiaszövegek megalkotottságának tudatosítása. Azonos események eltérő médiareprezentációinak összevetése, eltérésük értelmezése. Stereotípiák és konvenciók azonosítása a médiaszövegekben, saját értékeli viszony kialakítása ezekkel kapcsolatban.)

A média társadalmi szerepe, használata. Médiaetika, médiaszabályozás 12 óra

(A nyilvános megszólalás szabadságának és felelősségének tudatosítása. Állásfoglalás a médiában fellelhető normákkal és esetleges normasértésekkel kapcsolatban. A média etikai környezetének és jogi szabályozásának megértése.)

SZAKKÖZÉPISKOLA 9–12. évf.

A szakközépiskola **10. évfolyamán** a művészetek műveltségterület tantárgyai közül (ének-zene, dráma és tánc, vizuális kultúra, mozgóképkultúra és médiaismeret) az iskola döntheti el, hogy az adott órakeretből mely tantárgyat vagy tantárgyakat fogja tanítani, hisz a szabályozás a művészetek műveltségterületre összességében határozza meg a kötelező óraszámkeretet (heti 1 kötelező óra). Ennek megfelelően az iskola szabadon dönthet arról, hogy az adott művészeti tantárgyak közül választva, vagy akár komplex művészeti oktatásban gondolkodva a számára megfelelő jellemzőkkel jeleníti meg a művészeti oktatását. Ebből következik, hogy minden művészeti tantárgy, így a mozgóképkultúra és médiaismeret is heti 1 órára készíttette el a kerettantervét, ám annak felhasználása az iskola igényeinek függvényében értelmezendő.

10. évfolyam

A média kifejezőeszközei. Média-írástudás – mozgóképi szöveg – szövegértés 16 óra

(Az előzőekben tanult formanyelvi, ábrázolási alapismeretek kreatív alkalmazási képességének fejlesztése – szövegalkotás egyénileg és projektmunkában. A médiaszövegek elkészítése során adódó egyes szerepkörökben történő munkavégzés alapjainak célszerű elsajátítása például a tervezés, a látványszervezés, a kamerahasználat, a szerkesztőprogramok használata során. A szövegalkotást segítő szövegelemzés gyakorlása, az ábrázolási konvenciók és az azoktól való eltérések megfigyelése, tudatosítása. A csoportmunkához szükséges együttműködési képesség fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. A média nyelve, a médiaszövegek értelmezése

10 óra

(A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása. Alapszintű, a média művelődéstörténetére vonatkozó tájékozottság megszerzése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. Önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. Médiahasználat, médiaetika 6 óra

(A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

(A nyilvános megszólalás szabadságának és felelősségének tudatosítása. Állásfoglalás a médiában fellelhető normákkal és esetleges normasértésekkel kapcsolatban. A média etikai környezetének és jogi szabályozásának megértése.)

SZAKKÖZÉPISKOLA 9–12. évf.

A szakközépiskola **10. évfolyamán** a művészetek műveltségterület tantárgyai közül (ének-zene, dráma és tánc, vizuális kultúra, mozgóképkultúra és médiaismeret) az iskola döntheti el, hogy az adott órakeretből mely tantárgyat vagy tantárgyakat fogja tanítani, hisz a szabályozás a művészetek műveltségterületre összességében határozza meg a kötelező óraszámkeretet (heti 1 kötelező óra). Ennek megfelelően az iskola szabadon dönthet arról, hogy az adott művészeti tantárgyak közül választva, vagy akár komplex művészeti oktatásban gondolkodva a számára megfelelő jellemzőkkel jeleníti meg a művészeti oktatását. Ebből következik, hogy minden művészeti tantárgy, így a mozgóképkultúra és médiaismeret is heti 1 órára készítette el a kerettantervét, ám annak felhasználása az iskola igényeinek függvényében értelmezendő.

10. évfolyam

A média kifejezőeszközei. Média-írástudás – mozgóképi szöveg – szövegértés 16 óra

(Az előzőkben tanult formanyelvi, ábrázolási alapismeretek kreatív alkalmazási képességének fejlesztése – szövegalkotás egyéni és projekt munkában. A médiaszövegek elkészítése során adódó egyes szerepkörökben történő munkavégzés alapjainak célszerű elsajátítása például a tervezés, a látványszervezés, a kamerahasználat, a szerkesztőprogramok használata során. A szövegalkotást segítő szövegelemzés gyakorlása, az ábrázolási konvenciók és az azoktól való eltérések megfigyelése, tudatosítása. A csoportmunkához szükséges együttműködési képesség fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. A média nyelve, a médiaszövegek értelmezése

10 óra

(A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása. Alapszintű, a média művelődéstörténetére vonatkozó tájékozottság megszerzése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. Önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. Médiahasználat, médiaetika 6 óra

(A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

(A nyilvános megszólalás szabadságának és felelősségének tudatosítása. Állásfoglalás a médiában fellelhető normákkal és esetleges normasértésekkel kapcsolatban. A média etikai környezetének és jogi szabályozásának megértése.)

SZAKKÖZÉPISKOLA 9–12. évf.

A szakközépiskola **10. évfolyamán** a művészetek műveltségterület tantárgyai közül (ének-zene, dráma és tánc, vizuális kultúra, mozgóképkultúra és médiaismeret) az iskola döntheti el, hogy az adott órakeretből mely tantárgyat vagy tantárgyakat fogja tanítani, hisz a szabályozás a művészetek műveltségterületre összességében határozza meg a kötelező óraszámkeretet (heti 1 kötelező óra). Ennek megfelelően az iskola szabadon dönthet arról, hogy az adott művészeti tantárgyak közül választva, vagy akár komplex művészeti oktatásban gondolkodva a számára megfelelő jellemzőkkel jeleníti meg a művészeti oktatását. Ebből következik, hogy minden művészeti tantárgy, így a mozgóképkultúra és médiaismeret is heti 1 órára készítette el a kerettantervét, ám annak felhasználása az iskola igényeinek függvényében értelmezendő.

10. évfolyam

A média kifejezőeszközei. Média-írástudás – mozgóképi szöveg – szövegértés 16 óra

(Az előzőkben tanult formanyelvi, ábrázolási alapismeretek kreatív alkalmazási képességének fejlesztése – szövegalkotás egyéni és projekt munkában. A médiaszövegek elkészítése során adódó egyes szerepkörökben történő munkavégzés alapjainak célszerű elsajátítása például a tervezés, a látványszervezés, a kamerahasználat, a szerkesztőprogramok használata során. A szövegalkotást segítő szövegelemzés gyakorlása, az ábrázolási konvenciók és az azoktól való eltérések megfigyelése, tudatosítása. A csoportmunkához szükséges együttműködési képesség fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. A média nyelve, a médiaszövegek értelmezése

10 óra

(A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása. Alapszintű, a média művelődéstörténetére vonatkozó tájékozottság megszerzése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. Önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

A média társadalmi szerepe, használata. Médiahasználat, médiaetika 6 óra

(A média, kitüntetetten az audiovizuális média és az internet társadalmi szerepének, működési módjának tisztázása, az önálló és kritikus attitűd kialakítása, a kritikai médiatudatosság fejlesztése, a naiv fogyasztói szemlélet átértékelése. A résztvevő és aktív állampolgári szerep elsajátítása, kritikai képességek fejlesztése.)

SZAKISKOLA

9. évf.

Irodalom – művészetek – média I. Művészeti ágak, műnemek, műfajok 8 óra

(A köznyelvi és irodalmi szöveg különbségeinek felismerése. Műnemek és műfajok felismerése. A magas és tömegkultúra különbségeinek felismerése. Az ízlés fogalmának megértése, a modern kommunikáció műfajainak megismerése. A művészeti ágak megkülönböztetése. A manipuláció működési mechanizmusának belátása, a fikció fogalmának megértése, az alternatív valóságok szerepének belátása.)

Irodalom – művészetek – média II. Az irodalom és a vizuális kultúra formanyelve és eszközei

8 óra

(Az irodalom kezdeteivel kapcsolatos alapvető ismeretek elsajátítása. A leggyakoribb alakzatok és szóképek felismerése. Néhány epikai műfaj, valamint az elbeszéléssel kapcsolatos fogalmak ismerete és alkalmazása. Művészfilmek és kommersz filmek közötti különbség felismerése. Filmes adaptációk (képregény, regény, remake) jellemzőinek megállapítása. Ismerkedés az irodalom határterületeivel.)

10. évf.

Irodalom – művészetek – média. Műalkotások befogadása 8 óra

(Irodalmi művekről, filmekről való véleményalkotás önálló kifejtése. Művészeti irányzatok közötti különbségek felismerése. Műalkotások megértésével, értelmezésével, befogadásával kapcsolatos legfontosabb ismeretek elsajátítása.)

2. számú melléklet

A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. Rendelet

MOZGÓKÉPKULTÚRA ÉS MÉDIAISMERET

ALAPELVEK, CÉLOK

A Mozgóképkultúra és médiaismeret tanításának célja az alapvető médiaműveltség megszerzése, különös tekintettel a mozgóképi szövegértés fejlesztésére, a média társadalmi szerepének és működés módjának feltárására. Olyan képesség- és személyiségfejlesztő eszközrendszer, amely szükséges ahhoz, hogy a tanulók magabiztosan tudjanak tájékozódni és választani a hagyományos és az új médiumok világában, hogy értő, kritikus, egyenrangú résztvevői lehessenek az új társadalmi színtereken zajló érintkezésnek. A médiademokrácia felelős állampolgárainak médiaműveltséggel (is) rendelkezniük kell.

A műveltségterület tartalmi elemei és fejlesztési céljai között egyaránt szerepelnek művészetpedagógiai, kommunikációs, társadalomismereti, illetve az anyanyelvi kultúrával kapcsolatos összetevők.

A kritikai médiatudatosság fejlesztésében - összhangban a gyermekvédelem, az értékelvű pedagógia és a médiaműveltség fejlesztésére vonatkozó európai uniós ajánlásokkal - kitüntetett szerepet játszik:

- a közvetlen tapasztalat és a technikai reprodukciók virtuális világának megkülönböztetése;
- az értékhordozó audiovizuális művek, különösen az európai és a magyar filmművészet alkotásainak megismerése, a hazai audiovizuális kulturális örökség védelme;
- a kritikai készség fejlesztése, a médiatartalmak tudatos megválasztása;
- a kereskedelmi kommunikációval és reklámmal kapcsolatos megfontolt fogyasztói szerep kialakítása;
- tudatos és kreatív részvétel az online kommunikációban;

- az adatbiztonsággal, jogtudatossággal, a függőség és egyéb veszélyek elkerülésével kapcsolatos ismeretek tudatosítása;

- a közösségi tartalmak előállításához kapcsolódó etikai szabályok elsajátítása, a felelősség, a tájékozottság fejlesztése.

E célok az életkori sajátosságok figyelembevételével, a tevékenység-központú, kreatív médiapedagógia eszközeivel érhetők el, élménygazdag helyzetekben, játékos, alkotó vagy a disputa módszerre épülő feladatokkal, művek és műsorok feldolgozásával, önálló és csoportosan végezhető kreatív gyakorlatokkal.

FEJLESZTÉSI FELADATOK

1-4. évfolyam	5-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>Az olvasási készség és a szókincs fejlesztése médiaszövegekkel. Médiaszövegek felidézése. A médiatartalmak valóságstátusának megértése. Egyszerű helyszín- és idő-, illetve karakter- és konfliktusviszonylatok felismerése, megfigyelése. Az emberek viselkedésének megfigyelése a valóságban és a filmekben, televíziós műsorokban.</p>	<p>A média különféle funkcióinak felismerése. Mozgóképi szövegek felidézése, a mozgóképi memória működtetése. A médiaszövegek nyelvi természetének tudatosítása, az elbeszélés és jelentésalkotás elemi eszközeinek felismerése: - az emberek viselkedésének megfigyelése a valóságban és a filmekben, illetve a televíziós műsorokban; hasonlóságok, eltérések azonosítása; - adott szöveg fikciós vagy dokumentum jellegének megfigyelése, felismerése; - összetettebb tér- és idő, illetve karakter- és konfliktus-viszonylatok felismerése.</p>	<p>A szerzői nézőpont, a szemléleti és műfaji keretek, a műsortípusok felismerése, az ezeket szolgáló audiovizuális kifejezési eszközök azonosítása. Az elbeszélés szerzői és műfaji lehetőségeinek tanulmányozása klasszikus és kortárs filmalkotások példáján. Intertextualitás felismerése. Azonos események eltérő médiareprezentációinak összevetése.</p>
	<p>Mozgóképi szövegkörnyezetben megfigyelt emberi kommunikáció értelmezése, kifejtése élőszóban és írásban. Mozgóképi szövegkörnyezetben megfigyelt egyszerűbb (teret és időt formáló) képkapcsolatok, kép- és hangkapcsolatok értelmezése élőszóban és írásban. Az új média alapvető jellemzőinek tudatosítása. Sztereotípiák és konvenciók azonosítása a mozgóképi szövegkörnyezetben.</p>	<p>A filmelbeszélés eszközrendszere. Mozgóképi szövegkörnyezetben megfigyelt asszociatív-intellektuális képkapcsolatok, státuszjátékok értelmezése élőszóban és írásban. Nem lineáris szövegformák elemzése. Sztereotípiák és konvenciók azonosítása a mediatizált szövegkörnyezetben. Azonos események eltérő médiareprezentációinak összevetése.</p>

A fejlesztési feladatok szerkezete

1.	Olvasás és szövegértés, elemzés
2.	Ismeretszerzés
3.	Kommunikáció
4.	Kritikai gondolkodás

1. Olvasás, szövegértés, elemzés

1-4. évfolyam	5-8. évfolyam	9-12. évfolyam	43
---------------	---------------	----------------	----

<p>A médiumok jelenlétének és befolyásának tudatosítása a mindennapi környezetben. Ismerkedés a médiaszövegek előállítását jellemző sajátos tevékenységformákkal. Az audiovizuális szövegek, műsorok előállításával, nyelvi jellemzőivel, közvetítésével, befogadásával és értelmezésével kapcsolatos tapasztalatok megbeszélése. A biztonságos internethasználattal kapcsolatos ismeretek elsajátítása.</p>	<p>A médiaeszközök használatának alapszintű elsajátítása. A kommunikáció és a nyilvánosság története legfontosabb mozzanatainak megismerése. A mediatizált nyilvánosságot jellemző fontosabb tények megismerése. A média működésével kapcsolatos tények, anyagok gyűjtése keresőprogram használatával. A biztonságos internethasználat szempontjainak tudatosítása.</p>	<p>A tömegkommunikációt és a mediatizált nyilvánosságot jellemző tények, modellek megismerése. Az audiovizuális szövegek, műsorok előállítását, nyelvi jellemzőit, közvetítését és értelmezését leíró fontosabb fogalmak és alapvető összefüggések elsajátítása. Információforrások szűrése szempontjainak elsajátítása, gyakorlása.</p>
--	---	--

2. Ismeretszerzés

1-4. évfolyam	5-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A közvetlen kommunikáció jelzéseinek, illetve a közvetett kommunikáció eszközeinek megfigyelése, tudatosítása. Elemi mozgóképi szövegalkotó kódok felismerése, alkalmazása: mozgóképolvasás, -írás.</p>	<p>A mozgókép jelrendszere, kifejezőeszközei életkornak megfelelő szintű felismerése és alkalmazása audiovizuális szövegek olvasása és létrehozása során. Átélt, elképzelt vagy hallott egyszerűbb események mozgóképi megjelenítésének megtervezése, esetleg kivitelezése az életkornak megfelelő szinten (például storyboard, animáció, interjú). Ismerkedés az animáció eszközeivel. Részvétel a hálózati kommunikációban.</p>	<p>Sajátos mozgóképi szövegalkotó kódok felismerése és alkalmazása (mozgóképirás, -olvasás). Összetettebb (időben és térben elkülönülő) cselekmények megjelenítése, tagolása. Átélt, elképzelt, hallott esemény mozgóképi vagy más médiaszöveggel történő megjelenítésének megtervezése, kivitelezése egyszerű eszközökkel. Részvétel a lokális nyilvánosságban az etikus magatartási normák figyelembevételével, a magánszféra védelmének, az információs önrendelkezés jogának és a közösség érdekeinek megjelenítésére vonatkozó szempontok tudatosításával. Az e-szolgáltatások (pl.: e-kereskedelem, e-bankolás, e-igazgatás) igénybevétele a szerzői és személyiségi jogi normák ismeretében.</p>

3. Kommunikáció

1-4. évfolyam	5-8. évfolyam	9-12. évfolyam
<p>A saját médiafogyasztási szokások tanulmányozása, erre alapozott játék, mű- és műsorválasztás. Az életkori sajátosságoknak és az elvárható tájékozottságnak megfelelő beszélgetés a média használatával kapcsolatos megfigyelések alapján a média szerepéről, működésmódjáról, különösen: - a reklámok szerepéről, használatáról; - a mediális információforrások hitelességéről.</p>	<p>A közönség médiafogyasztási szokásainak kritikus megfigyelésére alapozott tudatos mű- és műsorválasztás. A lényeg kiemelése írott, látott és hallott szövegekből. Az életkori sajátosságoknak és az elvárható tájékozottságnak megfelelő vita a média használatával kapcsolatos megfigyelések alapján a média társadalmi szerepéről, működésmódjáról, különösen: - a médiahasználattal kapcsolatos függőségekről;</p>	<p>A médiaszöveg befogadásának tanulmányozása. A lényeg kiemelése írott, látott és hallott szövegekből. Médiáról, médiajelenségekről szóló publicisztika, vitaműsor, internetes elemzés értelmezése, megvitatása. Önálló kérdések megfogalmazása a tárgyaló témával kapcsolatban. Az életkori sajátosságoknak és az elvárható tájékozottságnak megfelelő érvkészlettel és példákkal alátámasztott vita a média társadalmi szerepéről, működésmódjáról,</p>

	<p>- a normaszegések (pl.: nyílt vagy kódolt rasszizmus, médiaerőszak, testkép normák) megjelenéséről; - a médiafinanszírozással összefüggő kérdésekről; - a médiatechnológiai folyamatokról, konvergenciáról; - a saját tartalmak közzétételéről, a személyes adatok védelméről. Önálló kérdések megfogalmazása a tárgyalat témával kapcsolatban, érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen.</p>	<p>különösen: - a médiahasználattal kapcsolatos függőségekről; - a normaszegések (pl.: nyílt vagy kódolt rasszizmus, öncélú szexualitás) reprezentációjáról; - a médiabefolyásolásról, manipulációról, az üzleti és politikai hatalom, valamint a média viszonyáról; - a médiatechnológiai folyamatokról, konvergenciáról; - a saját tartalmak közzétételéről, az erkölcsi és jogi normák alkalmazásáról; - a médiára vonatkozó szabályozás elveinek és gyakorlatának problémáiról. Önálló esettanulmány készítése a médiahasználat és -hatás tárgykörében. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen. Ellenérvek gyűjtése a tárgyhoz tartozó, mások által meghatározott, különböző álláspontok cáfolatára. A művekben, műsorokban megjelenő konfliktusok, viselkedési módok és megoldások tudatos kritikai elemzésén, illetve a valóságismereten alapuló szövegalkotási gyakorlatok. A korosztály sajátosságainak megfelelő, rövid, árnyalt és pontos fogalmazásra törekvő médiaszövegek létrehozásának előkészítése és azok kivitelezése.</p>
--	--	--

4. Kritikai gondolkodás

KÖZMŰVELTSÉGI TARTALMAK

1-4. évfolyam

1. A média kifejező eszközei

- Az egyes médiumok néhány jellemzője. Kapcsolatteremtés a hagyományos és az új médiában.

- Egyszerű történetek átfordítása különböző médiumokra a rajz, az írás és a szerepjáték eszközeivel. Kapcsolatteremtés, véleménynyilvánítás, önkifejezés az online kommunikációban.

- A kép- és hangrögzítő eszközök használatának elemi technikái. Egyszerű képsorozat, hanganyag tervezése, kivitelezése, meseszerkesztés.

2. A média társadalmi szerepe, használata

- Valóság, képzelet, fikció. A médiavalóság mint konstruált világ. Közvetlen és közvetített tapasztalat.

- Tájékozódás a világhálón. Online közösségek, a kialakult szokások értelme. A médiahasználattal kapcsolatos kockázatok, problémák tudatosítása. A biztonságos internethasználat segítése.

- Ismerkedés médiaszövegekkel: a korosztálynak szóló alkotásokkal, különös tekintettel a mesére és az animációra.

5-8. évfolyam

1. A média kifejező eszközei

- A figyelemirányítás, a hangulatteremtés és az ábrázolás legfontosabb eszközei. A történet felépítése. A tér-időszervezés néhány jellegzetes eszköze.

- Verbális tartalmak képi vagy audiovizuális adaptációja; a kifejező eszközök tudatosítása a médiaszöveg értelmének megváltoztatását eredményező beavatkozásokkal.

- Az újság tartalmi és formai jellemzése, a nyomtatott és az online felületek összehasonlítása. Sajtóműfajok.

- Ismerkedés a korosztálynak kínált művekkel, műsorokkal; szerkezetük, kifejezőmódjuk elemzése, összehasonlítása. Szövegtípusok a hagyományos és az új médiában.

- A valós és virtuális tér különbségének tudatosítása. Önreprezentáció megtervezése. Anyaggyűjtés, audiovizuális szöveg létrehozása online források alapján.

2. A média társadalmi szerepe, használata

- A kommunikáció történetének alapfordulatai: írás, nyomtatás, távközlés és képrögzítés, internet és hálózati kommunikáció.

- A médiatartalom létrehozásának szereplői, a médiaszöveg megalkotásának célja, az alkotói szándék, célcsoportok.

- Médiahasználati szokások: a média közönsége és az interaktivitás lehetőségei. Az internetes és mobilkommunikáció főbb jellemzői, a társadalmi részvétel lehetőségei. A hálózati kommunikáció hatása az életmódra.

- Társadalmi csoportok, közéleti események ábrázolása, megjelenítése a médiában (sztereotípiák, reprezentáció, tematizáció).

- A médiában megjelenő erőszak, a jelenség értelmezése és hatásának tudatosítása.

- Médiaetika: alkotók és felhasználók felelőssége az írott és elektronikus médiában. Egyének és közösségek jogai.

- Biztonságos internethasználat.

9-12. évfolyam

1. A média kifejezőeszközei

- A figyelemirányítás, a hangulatteremtés és az értelmezés legfontosabb eszközei (nézőpont, távolság, fényviszonyok, mozgás, szerepjáték, montázs), ezek hatásmechanizmusa különböző művek példáján és gyakorlatokon keresztül.

- Nem-lineáris és összetett cselekményű szövegformák felismerése, tagolása, értelmezése, létrehozása.

- A mindennapi kommunikáció formái (chat, SMS, fórum) és nyelvi sajátosságai. Identitások megjelenítése a virtuális térben. Az internetes szövegépítkezés sajátosságainak megismerése, blogok, közösségi oldalak stb. elemzése és készítése.

- Valóságábrázolás és hitelesség a médiaszövegekben.

- Ismerkedés művekkel, műsorokkal (műfajfilmek, szerzői filmek, televíziós műsorok, videojátékok és internetes tartalmak) ezek elemzése, archetípusok vizsgálata, a hatásmechanizmusuk megértése, személyes értelmező vélemény megfogalmazása.

- Médiaszövegekről szóló írások, kritikák, elemzések, tanulmányok.

2. A média társadalmi szerepe, használata

- A nyilvánosság átalakulása, a hálózati kommunikáció. A média közösség-szervező funkciói.

- Tömegtájékoztatás és demokrácia: a nyilvános beszéd szabadsága és felelőssége; média és hatalom; a hír értéke. Tartalomszabályozás, cenzúra, médiatörvény. Erkölcsi normák, médiaetika.

- A médiaipar működése, a reklám hatásmechanizmusa, nézettség-növelő stratégiák, infotainment (információátadás szórakoztató formában vagy olyan műsortípus, amely a tájékoztató és szórakoztató funkciót egyaránt meg kívánja valósítani).

- Kultúra és tömegkultúra.

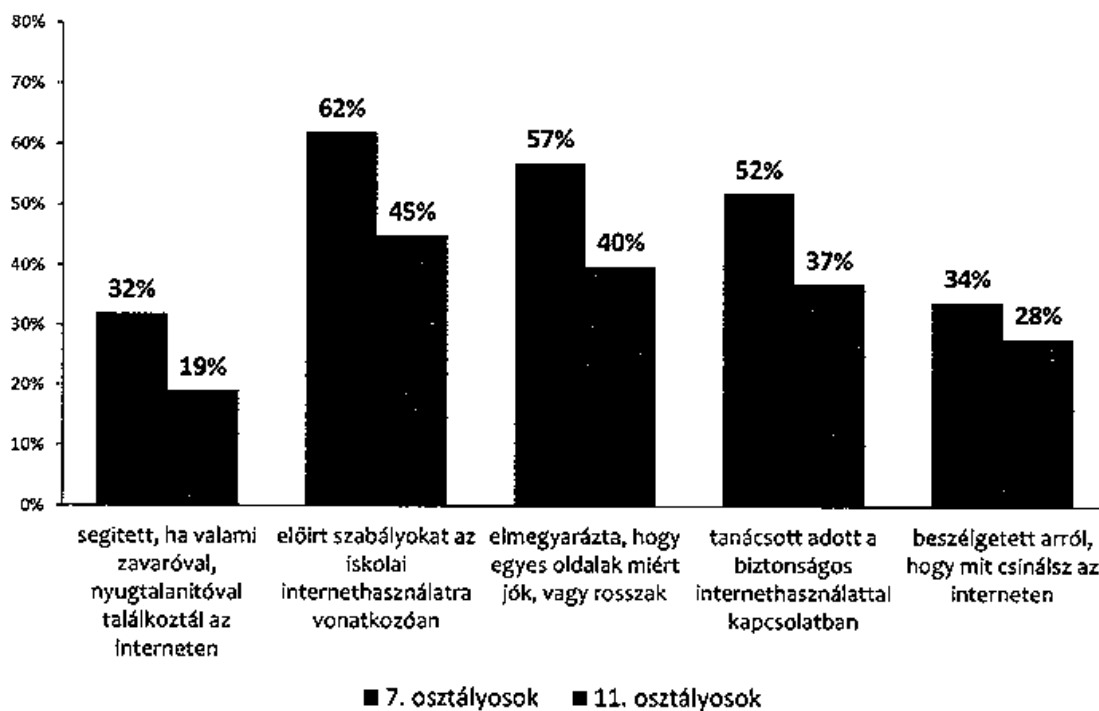
- Jelenségek a médiában: az erőszak (okok, hatások, kezelésük); sztárok és szenzációk; a nemi szerepek reprezentációja; virtuális valóság. Társadalmi csoportok, közéleti események ábrázolása, megjelenítése a médiában (sztereotípiák, reprezentáció, tematizáció, szövegek bekapcsolása az aktuális diskurzusokba).

- A közösségek és az egyén az információs társadalomban. Az online életforma hatása a személyiség fejlődésére és a társas kapcsolatokra, a tanulásra, a munkavégzésre, valamint a szabadidő eltöltésére.

3. számú melléklet

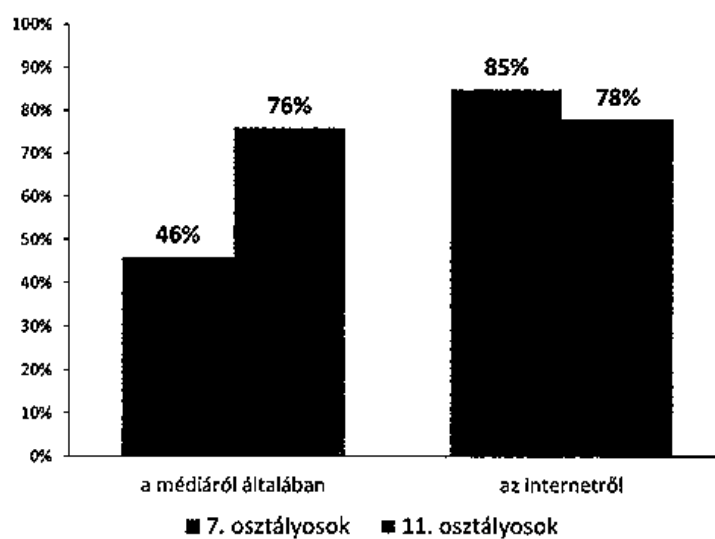
Iskolai/tanári mediáció, segítség az internet használatával kapcsolatban

Azok aránya, akikkel már előfordult, hogy az iskolában bármelyik tanár...

Iskolai oktatás a médiával, internettel kapcsolatban

Azok aránya, akik valamilyen tanórán már tanultak általánosságban a médiáról, illetve a konkrétan az internetről

Milyen témákról volt szó az iskolai oktatások során?

Az egyes témák említési gyakorisága korcsoportonként

